

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
TEOLOĢIJAS FAKULTĀTE

**KĀRĻA ULMAŅA AUTORITĀRĀS VALSTS ATTIECĪBAS
AR TRIM LIELĀKĀM KRISTĪGĀM KONFESIJĀM
LATVIJĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Atis Matisons**
Stud. apl. 05005
Darba vadītājs: Valdis Tēraudkalns

RĪGA 2009

Anotācija

Šis zinātniskais darbs ir veltīts jautājumiem par valsts un trīs lielāko konfesiju attiecībām Latvijas teritorijā laika posmā no 1934.gada 15. maija- 1940.gadam

Šo laika posmu Latvijas vēsturē dēvē par autoritāro režīma laiku. Kā katram autoritāram valsts pārvaldes aparātam, tā arī Kārļa Ulmaņa valsts aparātam ir raksturīgi tuvināt visas dzīves sfēras valsts interesēm, tai skaitā arī reliģiju. Šī darba tēze ir, “Kārļa Ulmaņa autoritārā politika veicināja Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās baznīcas, Latvijas Romas Katoļu baznīcas un Latvijas Pareizticīgās baznīcas tuvināšanos valstij”. Šī zinātniskā darba tēze ir pilnībā pierādīta darba gaitā, pamatojoties uz tā laika preses izdevumiem, mūsdienu vēsturnieku sniegtiem pierādījumiem un uz tā laika, un uz mūsdienu garīdznieku vēsturiskiem komentāriem. Savā darbā, es apskatīju tādas tēmas, kā nacionālisms, etniskās domstarpības baznīcas iekšienē, zemes un nekustāmā īpašuma domstarpības starp baznīcu un autoritāro valsti. Viena no lielākām tā laika problēmām bija “Dievturība”, kura saņēma neoficiālu atbalstu no autoritārās valsts, kas sekmēja domstarpības starp varu un tradicionālo baznīcu.

Šajā pētījumā, es izmantoju, vēsturiskās analīzes metodi, izmantojot vēsturiskos avotus. Es uzskatu, ka šai tēmai ir liels potenciāls turpmākajiem pētījumiem.

Summary

This scientific research is dedicated to the questions of state and the three largest Christian interfaith interactions in the territory of Latvia during the period from 1934.15. May - 1940.

This time in the history of Latvia has been called authoritarian regime period. As every authoritarian government bureaucracy, similarly K. Ulmanis government apparatus is characterised with bringing together under their rule all spheres of life of the nation, including religion.

This work thesis is: "K. Ulmanis dictatorial politics contributed to the Latvian Lutheran Church, Roman Catholic Church of Latvia and Latvian Orthodox Church co-operation with the state". The thesis of this research has been fully proved with references to the press of that time, the modern historians' evidences, and of course with the earlier and modern clergy historical commentary.

In my work, I have studied nationalism, ethnic dispute inside the church, land and property questions regulation during authoritarianism. A very big problem at the time was "Dievturi" who received nonofficial support from authoritarian government, which caused disagreements between the government and the traditional church.

In this research, I used the historical method of analysis based on historical sources. I believe that we have a vital need to explore this theme deeper in the future.

SATURS

Ievads.....	5
Autoritārais režīms.....	7
Kārļa Ulmaņa 15. maija apvērsuma cēloņi.....	12
Latvijas Pareizticīgā baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940).....	21
1.1 Ceļš pretī nacionālai baznīcai.....	22
1.2 Nacionālās nesaskaņas baznīcas iekšienē.....	25
1.3 Tuvināšanās valsts varai.....	27
1.4 Valsts varas drošība.....	29
1.5 Konstantinopoles jurisdikcija.....	31
1.6 Latvijas Metropolīts Augustīns Pētersons un valsts.....	34
Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940).....	38
2.1 „Strīdu ābols”, attiecības baznīcas iekšienē.....	39
2.2 Jauna vara.....	40
2.3 Latviešu tautai savs glābējs.....	42
2.4 Nacionālisms.....	44
2.5 „Izej no savas zemes.” 1. Mozus 12:1.....	47
Latvijas Romas Katoļu baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940).....	48
3.1 Valsts sistēmas maiņa.....	49
3.2 Atbalsts.....	50
3.3 Reliģiskās domstarpības.....	51
3.4 Valsts klātesamība.....	52
3.5 Nacionālisms.....	55
Secinājumi.....	56
Nobeigums.....	57
Bibliogrāfija.....	58
Dokumentārā lapa.....	61

Ievads

Par sava darba izpētes objektu, es izvēlējos specifisku laika posmu Latvijas vēsturē no 1934. gada 15. maija līdz 1940. gadam.

Šis ir diezgan nozīmīgs laika posms arī mūsdienās, šis laika posms iespaido mūsu dzīves arī tagad. Mums ir jāņem vērā apstākļi, ka šis laika posms bija pēdējais Latvijas brīvvalsts darbības laiks. 1940.gadā Latvija tika okupēta un visa Latvijas likumdošana un administratīvais aparāts, baznīcu likumi, attiecības ar valsti tika it kā iekonservētas apmēram uz piecdesmit gadiem. Visu trīs lielāko kristīgo konfesiju darbība šodien ir pakļauta likumdošanai, kura tika uzrakstīta pirms 1940.gada. Visas trīs lielākās kristīgās konfesijas Latvijā ir iepriekšējo Latvijas brīvvalsts kristīgo konfesiju mantinieces. Neviena no mūsdienu trim lielākām konfesijām savu darbu neuzsāka no baltas lapas, bet gan no iepriekšējās Latvijas brīvvalsts likumdošanas un savas konfesionālās baznīca likumdošanas, kura tika izveidota pirmās Latvijas laikā.

Šajā specifiskajā laika posmā, es pētīšu Latvijas kristīgo konfesiju attiecības ar sekulāro valsti. Šis laika posms piesaistīja manu uzmanību, jo praktiski latviešu tautas vairākuma apziņā, šis laika posms tiek dēvēts par “zelta laikmetu”, kad attīstījās un pilnveidojās latviešu tautas garīgā un materiālā labklājība. Mani interesēja, kādas bija attiecības valstij ar trim lielākajām kristīgām konfesijām Latvijā. Vai arī baznīcu pārstāvji tanī laikā un mūsdienās šo laika posmu no 1934.gada līdz 1940. gadam uzskata par baznīcu “zelta un izaugsmes laikmetu”. Vai, varbūt šis laika posms bija savādāks baznīcām. Mani interesēja arī apstākļi, vai tā laika trim lielākām kristīgām konfesijām Latvijā bija iespēja darboties neatkarīgi no valsts un paust savu viedokli, par notiekošām lietām ņemot vērā tikai savas baznīcas un konfesijas pārliedību.

Man ir aizdomas, ka šis laika posms nepavisam nebija tik “rožains”, ja mēs runājam par brīvības apziņu un vārda brīvības nozīmi.

Jau tagad vācot materiālus savam darbam, es pilnībā apzinos, ka nebūs iespējami atdalīt šo mani interesējošo laiku no iepriekšējo laiku notikumiem, jo viņi ir tik cieši saistīti, ka nav iespējams runāt par baznīcas notikumiem 1934.gadā neaplūkojot iepriekšējo laika periodu. Es centīšos pēc iespējas vairāk koncentrēties uz savu nosprausto tēzi un laiku, kā arī vietu, bet saprotu, ka pilnībā tas nebūs izdarāms.

Es jau iepriekš pirms sāku šo darbu zināju, ka Latvijas vēsturnieki šo laika posmu dēvē par autoritāru, tas man lika uzdot dažus jautājumus par indivīdu un organizāciju brīvību šajā laika posmā. Tāpēc savu tēzi, "Kārļa Ulmaņa autoritārā politika veicināja Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas, Latvijas Romas Katoļu baznīcas un Latvijas Pareizticīgās baznīcas tuvināšanos valstij", es izvēlējos atbilstoši saviem iekšējiem jautājumiem. Viens no jautājumiem, kas mani interesēja bija vai šīs trīs konfesijas darbojās neatkarīgi no valsts vēlmēm? Konfesijas atradās opozīcijā valstij, vai sadarbojās ar to? Vai valsts atbalstīja šīs trīs konfesijas? Kā Kārļa Ulmaņa valsts pārvalde iespaidoja šīs trīs lielās konfesijas? Es uzskatu, ka mana tēze sniegs man atbildes uz visiem šiem jautājumiem.

Savu darba struktūru, es veidošu attiecīgi savai pētniecības metodei, es uzskatu, ka šo darbu var veikt izmantojot tikai vēsturiskās analīzes metodi. Kura balstās uz vēsturisko avotu izmantošanu, šo avotu un vēsturisko notikumu analīzi un uz vēsturiskās kopainas izveidošanu.

Par galvenajiem šīs darba materiāliem kļūs mūsdienu vēsturnieku darbi par manis interesējošo laika posmu, baznīcu pārstāvju raksti, kas tapuši gan tanī laikā, gan arī mūsdienās. Es izmantošu arī dažādu citu akadēmisko rakstnieku un pētnieku darbus, kas aizskar manis interesējošo tēmu, tieši vai pastarpināti. Kā arī, protams, es izmantošu preses izdevumus, kuri ir tapuši attiecīgajā manis pētāmajā laika posmā.

Darbs sastāvēs no vairākām galvenajām nodaļām, kuras tiks sadalīti apakšpunktos, lai vieglāk pārskatītu, sistematizētu un izprastu tā laika notikumus. Un rastu atbildes uz jautājumiem.

Autoritārais režīms

Lai mēs spētu izprast Kārļa Ulmaņa autoritāro režīmu, mums sākumā pašiem ir jāizprot, ko savā pamatā nozīmē autoritārisms, kādas ir šīs politiskās iekārtas rakstura īpašības. Tas mums ļautu identificēt Latvijas vēstures laiku posmu no 1934.gada 15.maija līdz 1940.gadam un palīdzētu labāk saprast notikumus, kuri ir risinājušies mūsu aplūkotā laika posmā.

Autoritārisms raksturo republikas, kā arī federatīvo valstu savienības pārvaldes formu. Kas, ir balstīta uz autoritāti. Tā ir politiska sistēma, kuru kontrolē pilsoņu neievēlēts vadītājs, kurš pārsvarā vienmēr ierobežo pilsoņu individuālo brīvību¹.

Autoritāras valsts ideoloģija balstās uz varu, kuru atbalsta lielākais iedzīvotāju daudzums, šo ideoloģiju cilvēki pieņem jauktu emociju iespaidā. Pirmkārt nepārtrauktās bailēs no valdošās autoritārās valsts soda iekārtas, otrkārt spēcīgā vēlmē tikt atalgotiem un apdāvinātiem no valdošās sistēmas par sadarbību². Ričards Ovērlijs savukārt norāda uz faktu, ka neviena valdošā valsts pārvaldes sistēma, tai skaitā arī totalitārā un autoritārā valsts pārvaldes iekārta nav dzīvot spējīga, ja to neatbalsta un ar šo sistēmu nesadarbojas, vai tai nedod savu piekrišanu lielākā sabiedrības daļa³.

Teodors M. Vestals no Oklahomas universitātes savā darbā "Etiopija: Post-Aukstā Kara Āfrikas valsts", ir raksturojis autoritāras valsts iekārtas iezīmes.

- Ļoti spēcīgi koncentrēta un centralizēta vara pār spēka struktūrām. Spēku struktūru varas ģenerēšana un virzīšana uz represīvu sistēmu, kuras uzdevums ir neitralizēt iespējamus opozicionārus. Kā arī izmantot spēka struktūras masu pasākumos, lai mobilizētu apkārtējos cilvēkus valdības plānotai darbībai.⁴

¹ Jon Shepard and Robert W. Greene, *Sociology and You* (Ohio: Glencoe McGraw-Hill, 2003),22.

² Pauls C. Sondrol, "Totalitarian and authoritarian Dictators: A Comparison of Fidel Castro and Alfredo Stroessner," *Journal of Latin American Studies* 3.23(October.1991):449-620.

³ Ričard Overijs, *Diktatori: Hitlera Vācija, Staļina Krievija*, tulk. Āris Jansons (Rīga: Atēna, 2006),40.lpp.

⁴ Theodor M. Vestal, *Ethiopia: A Post-Cold War African State* (Greenwood,1997),17.

- Vadonis, kurš ir pasludinājis savu varu, vai arī ticis ievēlēts, nevar tikt nomainīts savā amatā, ja pat to pieprasa vēlēšanu rezultāti.
- Nekādu garantiju pilsoņu brīvībai, vai tolerancei pret lielāku opozīciju.
- Pilsoniskās sabiedrības novārgšana: nekādas brīvības, lai veidotu neatkarīgas sabiedriskās organizācijas, vai partijas, kuras varētu konkurēt ar valdošo iekārtu.
- autoritārisma principi:
 - 1) Cilvēka vara, nevis likuma vara.
 - 2) Stīvas, stingras (paredzamas) vēlēšanas.
 - 3) Visus politiski svarīgos lēmumus pieņem, pilsoņu neievēlēts vadītājs aiz slēgtam durvīm.
 - 4) Birokrātiskais aparāts ļoti brīvi un nekontrolēti manipulē ar likumu.
 - 5) Neformāli un nekontrolējami politiskā spēka vingrinājumi (masu pasākumi, tiesu procesi pret opozīciju un utt).⁵
 - 6) Politiskā stabilitāte, tiek nodrošināta ar militāro un drošību organizāciju pārraudzību pār sabiedrību
 - 7) Ārzemju opozīcijas un disidentu kontrole

Vairākas no Teodors M. Vestals autoritārisma iezīmēm atbilst arī Latvijas vēsturnieku autoritārā režīma rakstura īpašībām, kas ir attiecinātas uz 20.gadsimta Eiropas divdesmitiem gadiem.⁶

- 1) Valsts vadītāja plašā vara, iespēja izmantot jebkurus līdzekļus.
- 2) Autoritārajās valstīs tiek limitēta politiskā daudzveidība, ierobežota vai aizliegta opozīcija.
- 3) Tautas vēlēto pārstāvniecību orgānu funkcijas tiek stipri ierobežotas, pie nosacījuma, ka šāds tautas vēlēts orgāns netiek atlaists.
- 4) Tiek izveidots represīvais aparāts un ierobežota tiesiskā kārtība.
- 5) Tiek ieviesta preses cenzūra.

⁵ Theodor M. Vestal, *Ethiopia: A Post-Cold War African State* (Greenwood,1997),17.

⁶ Daina Bleiere u. c. *Pasules Vēsture III vidusskolai* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2003),73.lpp.

Kārļa Ulmaņa pārvaldes sistēma pēc 1934.gada 15.maija.⁷

- 1) 1934.gada 15.maijā noris nelikumīga valsts pārvaldes sistēmas pārņemšana.
- 2) Valstī tiek ieviests kara stāvoklis: šis process ir represīvā aparāta sastāvdaļa .
- 3) Tiek atlaista Saeima.
- 4) Tiek apturēta politisko partiju darbība.
- 5) Tiek aizliegti neatkarīgo nevalstisko apvienību mītiņi, sapulces utt.
- 6) Jaunā valsts vara izmanto valsts pārvaldes spēku struktūras, lai ieviestu jaunās izmaiņas.
- 7) Tiek izveidotas un darbojās koncentrāciju nometnes.
- 8) Prese ir pakļauta cenzūrai.

Jūs redzat, ja mēs šīm autoritārā režīma pamat iezīmēm, blakus novietojam Kārļa Ulmaņa iekārtas darbību pēc apvērsuma, tad mēs skaidri redzam, ka Kārļa Ulmaņa valsts pārvaldes iekārta ir definējama, kā autoritārā valsts pārvaldes sistēma. Šo autoritārisma esamību Kārļa Ulmaņa valdīšanas laikā arī apstiprina tā laika prese, kura Kārļa Ulmaņa valdību klaji dēvē par autoritāru, tas apliecina tikai to, ka pats Kārlis Ulmanis definēja savu valdību kā autoritāru.

„Tautas Vadonis Dr. K. Ulmanis tūliņ pēc autoritārās varas nodibināšanas noteica, ka strādnieku atalgojums nedrīkst samazināties”.⁸

Bet, lai arī kā es vēlētos skaidri apzīmēt Kārļa Ulmaņa valsts iekārtu un pārlicinoši nosaukt šo valsts pārvaldes aparātu par simtprocentīgi autoritāru, es to nevaru izdarīt, jo aplūkojot tā laika presi ir vērojamas pazīmes, kuras liecina, par diezgan elastīgu attieksmi pret cilvēkiem, kuri domā pretēji valsts politikai. Protams presē netiek tieši kritizēts Kārlis Ulmanis, vai arī valsts aparāts, bet tiek doti mājieni par realizētās politikas virziena kļūdainību. Šādi raksti pārsvarā parādās garīgo mācību kontekstā.

⁷ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),231-236.lpp.

⁸ E. Arnis, “Autoritāra valsts un strādnieki”, *Jaunākās ziņas*, 6.jūnijs 1936: 1. lpp.

„Baznīca saprasta visvairāk kā organizēta kristiešu kopība, kā Dieva iestādījums, kā iekārta ar mērķi sludināt Dieva vārdu. Lai gan tai nav nekas vienlīdzīgs, kas saistās ar cilvēku dzīvi, tomēr baznīca kā institucionāla organizācija neatbild par visu dzīvi, valsti un sabiedrību (tautu). Baznīca ir pārnacionāla kopība, jo tās locekļi ir no visām tautām. Evaņģēlija patiesība tādēļ tuvāka nekā tautas mīlestība, Dieva uzticība augstāka nekā tautas mīlestība, Dieva uzticība augstāka par tautas uzticību. Nacionālisms nav augstāks par vispār cilvēcisko. Dievs, cilvēki, baznīca, tauta,- tādā kārtībā baznīca grib audzināt katru sava locekļa pārliecību [...] mūsu valsts ir debesīs, šeit mums nav paliekama pilsēta. Tāds ir kristīgās ticības pamatuzskats, ar ko stāv un krīt. Valsts pieder pie šās pasaules, tā ir koncentrēta pasaulīgums, kam reiz jāiznīkst. Baznīcas pirmais pienākums pret valsti ir – nevis ar to kopā iet, bet gan ieturēt distanci [...]

Valsts būtība un Dieva valsts būtība stāv pilnīgi neatceļamā pretstatā. Šo pretstatu uzsvērt un radīt ir pirmais vissvarīgākais un svētākais kristīgās baznīcas pienākums. Valsts nekad nedrīkst pretendēt uz neierobežotu autoritāti un prasīt neierobežotu paklausību. Tā pienākas vienīgi Dievam, un Dievs to nevienam nav piešķīris. Valsts ir šās pasaules iekārtojums un tai ir noteikšana par šās pasaules lietām, bet par sirdsapziņu tai nav nekādas autoritātes. Šo robežu pārkāpjot, tā kļūst par sātānisku varu un uzurpē Dieva tiesības. Baznīcai jādara valsts uzmanīga, ka arī zemākās dzīves sfēras tā nav vienīgā autoritāte [...]

Valsts ir gan tiesiski iekārtota, bet tā nevar izšķirt, kas patiesība, kas nepatiesība, kas ļauns, kas daiļš, kas nedaiļš [...]

Jābrīdina par daudz no valsts sagaidīt, jo nekāda valsts forma nav principā spējīga atbilst kristīgiem ideāliem”.⁹

Es uzskatu, ka šis raksts satur diezgan smagus vārdus, ņemot vērā laiku, kad valsts iekārta ir autoritāra, kad valsts politika ir virzīta uz nacionālisma pusi ”Latviska Latvija”. Autoritārisms pats par sevi nozīmē valsts iejaukšanos indivīda dzīvē, nosakot viņam, kas ir labs, kas slikts, un ka valstij vienmēr ir taisnība.

Ar šo rakstu, es vēlējos parādīt, ka Kārļa Ulmaņa valsts iekārta pilnībā neatbilst autoritāro valstu pazīmēm, jo šī iekārta pieļāva viedokļu atšķirības kaut vai tikai reliģiskā kontekstā, par šo apstākli mēs varēsim pārliecināties arī turpmākajā darbā.

⁹ Prof.Dr.V.Maldonis, “Baznīca, tautas vienība un nacionālā valsts”, *Latvijas Kareivis*, 23.jūnijs 1938: 2. lpp.

Vēlētos piezīmēt no savas puses, ka pētot Kārļa Ulmaņa autoritāro valsts pārvaldes sistēmu, es saskāros ar parādību, kura netika augstāk minēta pētnieku autoritārisma iekārtas raksturojošos punktos. Šī parādība ir ideoloģiskā propaganda, kura mijās ar reliģiskiem motīviem. Propagandas virziens cenšas attaisnot, noteiktas valsts sistēmas pastāvēšanu pamatojoties uz reliģiski abstraktiem pieņēmumiem.

„Tautas politika prasīt prasa, lai valsts ņem baznīcu savā paspārnē, nostādot to zem savas aizsardzības, jo tai uz to ir sevišķas tiesības un privilēģijas. Kaut gan viņa kārtā nācijā esošās zemes lietas, un ir nācijas darīšanu vedēja, bet tā nevar turēties, ja aiz tās nestāvētu neredzama valsts, tautā ietverta ideju, paražu un ticējumu veidā. Un tāpēc valsts vadītājs nava tik daudz ārējās, kā neredzamās valsts lietu kārtotājs, kam ir atbildēšana par garīgo lietu pareizu ritēšanu, jo katra pārmaiņa ideju pasaulē nozīmē arī kādu pārmaiņu ārējā.
[...] Dievs pats grib tautas- valsts pastāvēšanu, jo ar to palielinās viņa godināšanas dažādība un krāšņums. No šejienes rodas divas nepieciešamības- absolūtā varas vajadzība, kas ir labākais galvojums valsts stiprumam, un nacionālās baznīcas esamība, kura savdabīgai Radītāja godināšanai.”¹⁰

¹⁰ Ed. Virza. ”Jaunais Gars”, *Brīvā Zeme*, 24. oktobris 1936: 9. lpp.

Kārļa Ulmaņa 15.maija apvērsuma cēloņi

Viens no apvērsuma cēloņiem nepārprotami bija pats Kārlis Ulmanis. Tāpēc bez ieskatīšanās viņa biogrāfijā mēs vienkārši nevaram un nedrīkstam sākt pētīt apvērsuma cēloņus. Jo tie būtu nepilnīgi un varētu radīt nepilnīgu priekšstatu par tā laika notikumiem. Jo mums ir jāņem vērā, ka tieši Kārlis Ulmanis kļuva par Latvijas autoritārās sistēmas vadoni. Tas būtu līdzvērtīgi, kā pētīt nacisma cēloņus nepētot Hitlera biogrāfiju.

Protams, ka mums ir jāaplūko arī politiskā situācija Latvijas Republikā dotajā laika posmā. Šī informācija mums varētu sniegt būtiskus faktus, par tā laika politiku un Latvijas sabiedrības izpratni par parlamentāro iekārtu.

Tāpat, mēs nedrīkstam bez uzmanības arī atstāt ārējos faktorus, kas stimulēja Ulmani veikt valsts politiskās iekārtas apvērsumu.

Kārlis Ulmanis dzimis 1877. gada 4. septembrī (23. augustā pēc vecā stila) Udzes kroņa pagasta (vēlāk Bērmuižas, tagad Bērzes pagasts) "Pikšās" kā lauksaimnieka Indriķa Ulmaņa un Lizetes Ulmanes (dzimušas Līnberģes) trešais dēls. Skolas gaitas sācis Bērzes pagastskolā (1886.-1889.), pēc tam no 1889. gada - Aleksandra pilsētas skolā Jelgavā. No 1895. gada mācījies un 1896. gadā beidzis Jelgavas pilsētas valsts reālskolu. Tā paša gada rudenī devās uz Austrumprūsiju un 1897. gadā Tapiavā (tag. Gvardejska) beidza piensaimniecības kursus.

"Vēlos piebilst, ka priekš sava laika, Kārlis Ulmanis bija ieguvis diezgan labu izglītību, šajā autobiogrāfijā nav minēti fakti par viņa studijām Amerikas Savienotajās Valstīs, bet priekš tā laika cilvēka, kurš ir nācis no daudz bērnu lauksaimnieku ģimenes šī izglītība ir apbrīnas vērta".

Kopš 19. gadsimta beigām darbojās lauku buržuāzijas kooperatīvajās organizācijās, aktīvi piedalījies sabiedriskajā dzīvē un tā laika biedrību cīņā pret patvaldības režīmu. 1902. gadā sarīkoja pirmos piensaimniecības kursus Bērzē. Pirmā pasaules kara laikā no 1915. gada darbojās Rīgas Lauksaimniecības centrālā biedrībā un bēgļu organizācijās (Baltijas latviešu bēgļu apgādāšanas komitejā no 1915. gada, bija iesaistīts Valmieras bēgļu apgādāšanas komitejā par darba nozares vadītāju). Pēc 1917. gada februāra revolūcijas Krievijā Ulmani 1917. gada aprīlī ievēlēja Vidzemes Pagaidu zemes padomē, kura savukārt ievēlēja viņu par Vidzemes guberņas pagaidu komisāra vietnieku.

"Kā mēs varam lasīt Kārlis Ulmanis ir bijis sociāli aktīva personība, nodarbojies ar apgādes jautājumiem, kuri bija saistīti ar latviešu bēgļiem. Pēc kara Latvijā šādu cilvēku nebija mazums, bet tomēr politiķis, kurš ir pierādījis rūpes par savu tautu darbos, cilvēku acīs pēc manām domām kotējas augstāk, nekā pārējie politiķi".

1918. gada novembra vidū Zemnieku kongresā Valkā aicināja dibināt Latvijas valsti, 17. novembrī piedalījās Tautas Padomes sastādīšanā un tika ievēlēts Latvijas Tautas Padomē no Latviešu Zemnieku savienības, 18. novembrī piedalījās Latvijas

Republikas proklamēšanas aktā un Tautas Padomes sēdē tika ievēlēts par Pagaidu valdības Ministru prezidentu. Šai amatā K. Ulmanis palika četrās valdībās līdz 1921. gada 18. jūnijam. Kauju laikā pret Bermonta karaspēku 1919. gada oktobrī brīvprātīgi iestājies Studentu bataljonā un, neraugoties uz 14. oktobrī gūto ievainojumu, ar savu nostāju veicinājis kaujas spēju saglabāšanu kritiskos apstākļos, par ko apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni.

“ Nevienš Latvijas vēsturnieks noliedz Kārļa Ulmaņa ieguldījumu Latvijas valsts tapšanā, viņš bija īstais cilvēks pareizā laikā, lai taptu Latvijas valsts. Tāpēc grūti iedomāties, kurš cits no politiķiem, vai tā laika cilvēkiem varētu pārņemt varu Latvijā, ja to nedarītu Kārlis Ulmanis. Viņa popularitāte tautas vidū nav noliedzama. Ar savas personības palīdzību, ne tikai ar aizsargu organizācijas palīdzību viņš pārņēma varu valstī”.

1934. gada 15. maijā, būdams Ministru prezidents un ārlietu ministrs, K. Ulmanis izdarīja valsts apvērsumu. Viņš bija galvenais valsts apvērsuma organizētājs (pēc jaunā kabineta sastādīšanas saglabājis iepriekšējos amatus), atlaidis IV Saeimu, izveidojis valstī autoritāru iekārtu ar vadonības principu un realizējis visu valsts dzīves sfēru latviskošanu. No 1936. gada aprīļa līdz 1940. gada 20. jūnijam viņš bija Valsts un Ministru prezidents.

Spriežot pēc autobiogrāfijas, mēs varam secināt, ka Kārlis Ulmanis bija politiski aktīva personība, kurai ir ļoti lieli nopelni Latvijas un latviešu tautas labā. Bet tikpat labi mēs varam secināt, ka tik ļoti politiski aktīvs cilvēks nevar būt ikdienišķa persona, bet gan viņam jābūt apveltītam ar spēcīgu harizmu un ar izteiktu valdonīgu raksturu.¹¹ Jo tikai šāds cilvēks spēj pārliecināt apkārtējos par nospraustā mērķa lietderību un nepieciešamību.

„Cilvēks nākot pūlī pārvēršas. No šī pūļa izdalās vadoņi- brīnuma darītāji. Tagad Eiropas valstu priekšā nostājas vadoņi, kas prot vadīt masas. Vadonis dzimst no Dieva žēlastības, un ja viņam spēcīga vara, tad tauta iet gaviļēdama līdz”.¹²

¹¹ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),231.lpp.

¹² J.Liepiņš, “Apgaismība un autoritāra valsts”, *Rīts*, 14. februāris 1935: 4. lpp.

Tāpat mēs arī varam pieņemt, ka cilvēkam ar šādu biogrāfiju, pareizāk teikt nopelniem Latvijas labā, varēja būt diezgan augsts popularitātes līmenis tautas vidū. Kas nenoliedzami ir saglabājies līdz pat mūsdienām, piemēram, ar izteicienu "Ulmaņa laiki", šis vārdu salikums ir kļuvis par sinonīmu uzplaukumam un labklājībai.

Latvijas Republikas politiskā situācija brīvvalsts laikā pirms Ulmaņa autoritārā režīma bija diezgan sarežģīta. Sabiedrība neizprata demokrātijas pamatprincipus, kā arī daudzi pētnieki norāda uz demokrātiskās tradīcijas trūkumu Latvijā.

Latvijas vēsturnieki liek uzsvaru uz to, ka autoritārisms izveidojās kā pretmets demokrātijas iekārtai.¹³

„Mūsu valsts mašīna nav vairs nogriežama no autoritārisma sliedēm. Jaunā kārtība tik dziļi iesakņojusies tautas apziņā un viņas priekšrocības pret veco, slimo iekārtu tik acīmredzamas, ka izsmiets tiktu katrs, kas ieteiktu senāko skaldīšanos un pašapkarošanos”.¹⁴

Sabiedrība, kura tikko vēl bija atradusies lielas impērijas sastāvā, kuru pārvaldīja monarhija, tagad bija spiesta iztikt viena pati ar jauno valsts sistēmu. Kā uzsver daudzi pētnieki, viens no klupšanas akmeņiem Latvijas politikā bija pārāk liberālais vēlēšanu likums, kas ļāva nelielām partijām iekļūt Saeimā.

„Zemnieki vēl tagad piemin, cik ļoti toreiz politika turējusies ticības pavēnī. Partiju ķildas atrisinātas nevis mītiņos, bet arī no kanceles un dažādos baznīcas pienākumos pret draudzes locekļiem: pie kristīšanas, laulībām, apbedīšanas.”¹⁵

Latvijas Republikas Satversme (konstitūcija) paredzēja plašu demokrātiju. Neviena partija Saeimas vēlēšanās neguva izšķirošu pārsvaru. Tāpēc partijai ar lielāko deputātu skaitu vienmēr bija jāvienojas ar citām partijām, lai iegūtu balsu vairākumu, pieņemot Saeimā jaunus likumus. 15.gadu laikā partiju politisko nesaskaņu dēļ Latvijā nomainījās 18 valdības.¹⁶ Šīs partiju savstarpējās cīņas, kā arī nelabvēlīgā ārpolitiskā situācija negarantēja valsts drošību. Daudzu mazo partiju iekļūšana Saeimā un nespēja sastrādāties ir uzskatāms par vienu no galvenajiem cēloņiem Ulmaņa apvērsumam.

¹³ Daina Bleiere u. c. *Pasules Vēsture III vidusskolai* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2003), 73.lpp.

¹⁴ Oļģerts Liepiņš, "Jaunā Valsts", *Ogres Ziņas*, 15. maijs 1937: 1.- 2. lpp.

¹⁵ Ād. Erss, "Latgales atbrīvotā baznīca", *Jaunākās Ziņas*, 6.jūnijs 1936: 4. lpp.

¹⁶ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2000), 230.lpp.

Šo faktu arī apstiprina Kārlis Ulmani savā nopratināšanas protokolā 1941.gadā Vorošilovskā.

Kārļa Ulmaņa nopratināšanas protokola fragments:

” **Kārļa Ulmaņa nopratināšanas protokols.**

[1941. gada 20. augustā, Vorošilovskā]

Nopratināšana uzsākta plkst. 21.00

Jautājums: No jūsu iepriekšējām liecībām redzams, ka buržuāziskās partijas “Zemnieku savienība”, kuras līderis bijāt Jūs Ulmanis, vadībā 1934. gadā Latvijā tika izdarīts valsts apvērsums. Tā rezultātā tika izveidota jauna buržuāziskā valdība ar Jums priekšgalā, kura valstī nodibināja fašistisko diktatūru. Kāds bija šī apvērsuma cēlonis un kādas sekas tas atstāja valsts politiskajā dzīvē?

Atbilde: 1934. gada 15. maija apvērsuma galvenais cēlonis bija Latvijas Saeimas nesekmīgā darbība, simt tās deputātu piederēja aptuveni pie 25 partijām (frakcijām). Likumu izdošana bija augstākā mērā apgrūtināta, jo tik daudzām partijām katrai bija savi mērķi, lai attaisnotu savu pastāvēšanu vēlētāju priekšā, bija grūti vienoties. Valdību sastādīšanas darbs noritēja ar lielām grūtībām. Tām bija jāiegūst Saeimas uzticība, tas ir, jābalstās uz balsu vairākumu Saeimā vai jādod vieta jaunai valdībai, bet šis vairākums reizēm veidojās no 10 vai pat vairāk frakcijām, kas noveda pie valdības darbības novājināšanas. Saeimas ievēlētā Valsts prezidenta tiesības bija ierobežotas un viņš nespēja ietekmēt ne parlamenta, ne valdības darbību.

Sevišķi neapmierināta ar tādu valsts iekārtojumu bija buržuāziskā partija “Zemnieku savienība”, kuru vadīju es - Ulmanis. Zemnieku savienības 1932. gadā sāktā propaganda un aģitācija 1934. gadā noveda līdz bruņotu aizsargu vienību un armijas līdzdalībā veiktā apvērsumam, jo vairākums citu partiju un Saeimas deputātu bija pret grozījumiem Satversmē. Kā tiešs iegants apvērsumam tika izmantota arī aizvien pieaugošā pret buržuāzisko iekārtu Latvijas Republikā vērstā nelegālās Komunistiskās partijas aģitācija[...].¹⁷

¹⁷ Indulis Ronis un I. Žvinklis, *Kārlis Ulmanis trimdā un cietumā: Dokumenti un materiāli* (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1994), 480lpp.

Pastāv uzskats, ka apvērsums brīvvalsts Latvijā bija neizbēgam, jo valsts teritorijā darbojās dažādas ar valsts varu nesaistītas paramilitāras organizācijas. Ka piemēram: latviešu nacionāli labējā organizācija “Pērkonkrusts”, baltvāciešu nacistiskā organizācija “Bewegung” (Kustība). Pagrīdē darbojās arī Latvijas komunistiskā partija, kuru finansēja PSRS. Par paramilitāru organizāciju ir uzskatāma apvienība “Strādnieku Sports un Sargs”, kura ietilpa sociāldemokrātu politiskajā struktūrā.¹⁸ Visas šīs pieminētās organizācijas atradās opozīcijā Kārlim Ulmanim un viņa autoritārajam režīmam. Tika uzskatīts, ka šīs organizācijas arī vēlējās veikt valsts apvērsumu un pārņemt varu savās rokās. Nav maldīgs uzskats, ka šīs organizācijas to vēlējās, bet maldīgs uzskats ir pieņemt šīs organizācijas kā reālus draudus Kārļa Ulmaņa autoritārai varai. Kārlim Ulmanim nevajadzēja baidīties, ka kāda no šīm organizācijām varētu veikt apsteidzošu valsts apvērsumu mēģinājumu. Jo kā pierāda vēsturiskie avoti šīs organizācijas bija pārāk nelielas, lai spētu kaitēt Kārļa Ulmaņa iecerei veikt valsts apvērsumu. To arī pierāda fakts, ka neviena no aukstāk minētajām organizācijām neizrādīja nekādu reālu pretestību 15. maija notikumiem. Un neapgāzams ir fakts, ka Ulmaņa apvērsums noritēja bez asins izliešanas. Neapstrīdams ir arī fakts, ka divus gadus pēc Ulmaņa apvērsuma darbojās koncentrācijas nometnes, kurās tika ieslodzīti Ulmaņa pretinieki, bet neviens no viņa pretiniekiem netika sodīts ar nāves sodu.¹⁹ Par savu pretinieku arestiem un sodiem stāsta pats Ulmanis nopratināšanas laikā Vorošilovskā 1941. gada 20. augustā.

Kārļa Ulmaņa nopratināšanas protokola fragments, (augstāk minētā protokola turpinājums):

„[...] 1934. g. 15. maija apvērsuma rezultātā tika atlaista Saeima, tādējādi bija likvidēta valdības atbildība Saeimai un praksē atcelta Satversme. Es uzņēmos Ministru kabineta vadību. Visas politiskās partijas tika likvidētas un nodibināta buržuāziskā diktatūra. Saskaņā ar ieviesto karastāvokli tika pastiprināta uzraudzība pār presi un dažādu nepolitisku organizāciju darbību. 30 vai 40 bijušie Saeimas deputāti un citi kreiso grupu pārstāvji tika arestēti.

Sociāldemokrātu līderis Pauls Kalniņš un viņa dēls Bruno tika nodoti tiesai, jo viņu dzīvoklī atrada noslēptus ieročus un patronas. Paulu Kalniņu attaisnoja, Bruno Kalniņam piesprieda ieslodzījumu cietumā. Tiesai nodeva arī aizturētos galēji labējo grupu dalībniekus, no kuriem gandrīz visus notiesāja ar ieslodzījumu

¹⁸ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2000), 234-235. lpp.

¹⁹ *Ibid.*, 235.

cietumā. Pārējos aizturētos paturēja iepriekšējā apcietinājumā un pēc dažiem mēnešiem viņus visus atbrīvoja. Bez tam dažiem simtiem pilsētu un lauku iedzīvotāju uzlika administratīvos naudas sodus vai īslaicīgus arestus [...]”²⁰

Šie vēsturiskie fakti pierāda, ka Latvijā uz to laiku, nebija neviena reāla politiskā un militārā spēka izņemot Kārli Ulmani un Zemnieku savienību ar saviem sabiedrotajiem, kuri būtu spējuši veikt valsts apvērsumu.

²⁰ Indulis Ronis un I. Žvinklis, *Kārlis Ulmanis trimdā un cietumā: Dokumenti un materiāli* (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1994), 480lpp.

Viens no Kārļa Ulmaņa apvērsuma cēloņiem viennozīmīgi bija arī ārējais faktors. Tā laika Eiropa tikko bija pārcietusi Pirmo Pasaules karu. Dažas lielvaras bija izzudušas no Eiropas kartes, parādījās jaunas valstis, kuras sadalīja bijušo lielvaru teritorijas. Šajā laikā monarhija dažās Eiropas valstīs izzuda, citās monarhiju vara tika ierobežota, šo monarhiju varu centās aizvietot ar demokrātisko iekārtu.

1929.gada. oktobrī sākās ekonomiskā krīze, jeb “lielā depresija”. Eiropā norisinājās pārmaiņa, bet diemžēl Eiropas tautas nebija gatavas tik lielām pārmaiņām. Visa šo cēloņu kopsumma noveda eiropiešus bezizejas situācijā, un atrisinājums viņuprāt nebija demokrātiskā iekārta, bet gan valsts vara, kas izpaudās kā smaga roka. Ja mēs palūkojamies uz tā laika Eiropas politisko karti, tad mēs atklājam, ka no 29 Eiropas valstīm 1939.gadā vairs tikai divpadsmit valstīs pastāvēja demokrātiska iekārt. Pirmais autoritārisma vilnis bija sācies divdesmitajos gados, bet otro autoritārisma vilni ievadīja un reizē tā galvenais dzinējspēks bija nacistu nākšana pie varas Vācijā 1933.g. 30.janvārī.²¹ Ja mēs palūkojamies uz Latvijas Republikas kaimiņvalstīm, ar to es domāju valstis, kurām ir sauszemes robeža ar Latviju, tad atklājās, ka 1934.gadā nevienā no Latvijas kaimiņvalstīm politiskā iekārta nav demokrātiska.

Ziemeļos Igaunijā Konstantīns Paats 1934.gada.12.Martā izveido autoritāru valsts iekārtu. Dienvidos Lietuvā Antants Smetnova 1929.gadā izveido autoritāru valsts iekārtu. Polijā Jozefs Klements Pilsudskis 1926.gadā kļūst par Polijas diktatoru. Austrumos Latvijai tanī laikā atradās PSRS, kuras politiskā sistēma ir antidemokrātiska, jau kopš pašas valsts pastāvēšanas.²² Ņemot vērā šos vēsturiskos faktus, Latvija bija pēdējā no savām kaimiņvalstīm, kura nomaiņīja demokrātiju pret nedemokrātisku valsts pārvaldes iekārtu. Par ārējā faktora nozīmīgumu, netieši norāda arī Kārlis Ulmanis, jau augstāk pieminētajā Vorošilovskas nopratināšanā.

²¹ Daina Bleiere u. c. *Pasules Vēsture III vidusskolai* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2003),84-85.lpp.

²² Ibid.,30-85.

Kārļa Ulmaņa nopratināšanas protokola fragments, (augstāk minētā protokola turpinājums) Vorosilovskā 1941.gada 20.augustā.:

„[...] Pēc apvērsuma nebija neviena protesta no citu valstu valdību puses. Ne protestēja arī PSRS. Diplomātiskās attiecības netika pārtrauktas un tās pēc apvērsuma turpinājās tāpat kā iepriekš. Viss noritēja tāpat kā agrāk pēc līdzīgiem apvērsumiem Igaunijā un Lietuvā [...]”²³

²³ Indulis Ronis un I. Žvinklis, *Kārlis Ulmanis trimdā un cietumā: Dokumenti un materiāli* (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1994), 480lpp.

Latvijas Pareizticīgā baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940)

Šis laika posms Pareizticīgai baznīcai Latvijā bija ļoti nozīmīgs, piesātināts ar dažnedažādiem notikumiem un pārmaiņu procesiem. Varētu pat droši apgalvot, ka tieši Pareizticīgā baznīca Latvijā šajā laika sprīdī visvairāk izjuta Ulmaņalaiku (1934-1940) politisko un ideoloģisko klātbūtni savā iekšienē. Tieši šī politika, bija viens no pārmaiņu procesu dzinējiem Pareizticīgajā baznīcā. Lai labāk saprastu procesus un to svarīgumu, kuri norisinājās Pareizticīgajā baznīcā mūs interesējošā laika posmā, ir jāielūkojas Pareizticīgās baznīcas vēsturē Latvijas teritorijā un arī ārpus tās.

1.1 Ceļš preti nacionālai baznīcai

Latvijas teritorija līdz 1918.gadam atradās Krievijas impērijas sastāvā, pateicoties boļševiku izraisītām nekārtībām Krievijā. Kā arī vienreizējam latviešu politiķu, diplomātu un karavīru darbam, kas ir apzīmējams ar vārdu “uzupurēšanās”, tika nodibināta Latvijas valsts. Pēc atšķelšanās no Krievijas, Pareizticīgā baznīca Latvijā nonāca pavisam neierastā situācijā. Vēl, pirms neilga laika Pareizticīgā baznīca atradās Krievijas teritorijā, darbojās pēc Krievijas likumdošanas, bet pēkšņi, automātiski šī baznīca nonāk jaunas valsts teritorijā, kur Pareizticīgās baznīcas likumdošana vēl nepastāv. Runa ir par to, ka pati jaundibinātā valsts, vēl tikai cīnās par savu pastāvēšanu, nav vēl izveidota likumdošana, valsts aparāts nepilda savas funkcijas, jo tāda arī vēl nav. Šis pārmaiņu laiks turpinās līdz 1920.gadam, kad kļūst skaidrs, ka Latvijas valsts pastāvēs un, ka Pareizticīgo baznīcu gaida kardinālas izmaiņas, tai skaitā arī jauni izaicinājumi. 1920.gada. 11. augustā tiek parakstīts miera līgums starp Latvijas Republiku un Padomju Krieviju, kas paredz, ka Padomju Krievija atzīst Latvijas valsts suverenitāti un uz mūžīgiem laikiem atdzīst neatkarīgas Latvijas pastāvēšanu.²⁴ Tas nozīmē, ka Pareizticīgai baznīcai Latvijā ir jāievēro Latvijas likumdošana un, ka juridiski viņa atbild arī Latvijas valsts priekšā. Pareizticīgā baznīca savas pastāvēšanas laikā Krievijas impērijā, nav bijusi šķirta no valsts, visu laiku valsts ir kontrolējusi baznīcu caur svēto sinodi.²⁵ Un te pēkšņi šīs valsts vairs nav

Pēckara gados vairāki Pareizticīgo īpašumi nonāk Latvijas valsts pārvaldībā, jo saskaņā ar Latvijas un Padomju Krievijas miera līguma 10.paragrāfu, visi Krievijas valsts īpašumi Latvijā pēc 1920.gada pāriet Latvijas valsts īpašumā. To starpā arī Pareizticīgās baznīcas īpašumi, jo Pareizticīgā baznīca nebija šķirta no Krievijas valsts, tātad baznīcas īpašumi bija Krievijas valsts īpašumi,²⁶ kā jau tas tika minēts augstāk.

²⁴ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),211.lpp.

²⁵ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),112

²⁶ Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde.-LVVA,1370. f., 1.apr., 2347.1.,38.lp.

Neskatoties uz grūtībām, ar kurām ir saskārusies Pareizticīgā baznīca Latvijā, tā tomēr cenšas darboties un sasauca pirmo koncilu, kurš noris 1920.gada 26.februārī Rīgā. Pirms koncila sasaukšanas Latvijas Pareizticīgā baznīca izveido baznīcas padomi, kura stājas kontaktos ar Maskavas un visas Krievijas patriarhu Tihonu (Belavinu). Padome lūdz Krievijas patriarham, lai Latvijas Pareizticīgās baznīcas vadītāja amatā, kā viens no kandidātiem tiek nominēts Penzas arhibīskaps Jānis Pommers. Koncils nolemj, ka visām pareizticīgo draudzēm Latvijā ir jāapvienojas autonomā baznīcā. Un Jānis Pommers šajā koncilā tik ievēlēts par Baznīcas vadītāju, Rīgas un visas Latvijas arhibīskapu.²⁷

1921.gada aprīlī Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons (Belavins) dod savu svētību arhibīskapam Jānim doties uz Latviju.

1921.gada jūlijā Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons (Belavins) saskaņā ar Svētās Sinodes un Augstākās Baznīcas Padomes dekrētu nodod arhibīskapam Jānim Pommeram dokumentu, kurā rakstiski piešķir viņam tiesības uz visaugstāko autonomiju pārvaldot Latvijas Pareizticīgo baznīcu. Šajā dokumentā tiek arī atzītas Latvijas Pareizticīgās baznīcas autonomija administratīvās, izglītības un ekonomikas lietās. Bet šis dokuments prasīja, lai Latvijas Pareizticīgā baznīca paliktu Maskavas Patriarhāta jurisdikcijā. Tagad pirmo reizi bija radusies nacionāla baznīca ar visām kanoniskajām tiesībām.²⁸

²⁷ Protopresbiteris Aleksandrs Černejs, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca*, tulk. O.D. Bogdanovs (Rīga: A/S Preses Nams, 1996),65.lpp

²⁸ Ibid.,65.lpp

Tūlīt pat pēc Maskavas patriarha svētības un attiecīgo dokumentu saņemšanas Jānis Pommers ierodas Latvijā. Viņa pirmais darbs ir legalizēt Pareizticīgās baznīcas darbību Latvijā. Viņš kontaktējas vairākkārt ar Latvijas valsts pārstāvjiem, lai pārliecinātu viņus pieņemt likumu, kas regulētu attiecības starp Pareizticīgo baznīcu un Latvijas valsti. 1926.gada. 8.oktobrī tiek pieņemti pirmie noteikumi, kas nosaka Pareizticīgā baznīcas stāvokli Latvijas valstī.²⁹ Bet šie noteikumi, nebūtu tapuši bez tiešas Jāņa Pommera līdzdalības Latvijas politiskajā dzīvē. Pateicoties nesavtīgam darbam Pareizticīgās baznīcas labā un atbalstam no krievu kopienas Latvijā, Jānis Pommers 1925.gadā tiek ievēlēts Latvijas Saeimā.³⁰

²⁹ Protopresbiters Aleksandrs Černejs, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca*, tulk. O.D. Bogdanovs (Rīga: A/S Preses Nams, 1996),70.lpp

³⁰ Jānis Kalniņš, *Rīgas un visas Latvijas Arhibīskaps Jānis* (Rīga: A/S Preses nams, 1993),8.lpp

1.2 Nacionālās nesaskaņas baznīcas iekšienē

Visos laikos arī šodien Pareizticīgā baznīca tiek uzlūkota, kā krievu tautas nacionālais vienotības simbols. Arī pirmās brīvās Latvijas laikā valdīja šāds uzskats, un iespējams, ka šāds viedoklis nav tapis bez pamata.³¹

Kā norāda dažādi pareizticīgo vēstures grāmatu autori, tad viens no spēcīgiem pārmaiņu cēloņiem Latvijas Pareizticīgajā baznīcā bija nacionālais jautājums. Pēc Virspriestera Jāna Kalniņa publicētajām domām grāmatā ” *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* “, izriet, ka pirmās Latvijas brīvvalsts laikā, Latvijas Pareizticīgajā baznīcā darbojās liels skaits monarhistu, tie bija cilvēki, kuri cerēja Krievijas impērijas atdzimšanai ar monarhistisko valsts pārvaldi. Kā arī, baznīcā darbojās Padomju Krievijas spiegi un arī krievu nacionālisti. Visu šo spēku darbība Latvijas Pareizticīgajā baznīcā bija iespējam pateicoties viennozīmīgi lielam krievu tautības draudžu skaitam. Jo bija iespēja iekļauties kopējā slānī.

1934.gada. 15.maijs. varu Latvijas valstī pārņēma Kārlis Ulmanis. Viens no viņa politiskajiem virzieniem un saukļiem ir “ Latviska Latvija “. Ulmaņa politika ne tikai maina tā laika Latvijas varas iekārtu, bet arī attieksmi pret minoritātēm. Kā es jau minēju uzsvars tiek likts uz Latviešu tautas pašapziņas izkopšanu.³²

Pēc vēsturnieka Henriha Stroda sniegtajiem faktiem un skaitļiem viņa grāmatā “ *Metropolīts Augustīns Petersons* “, iznāk, ka 1935.gadā pareizticīgo iedzīvotāju skaits Latvijā ir apmēram 174 389. No tā izriet, ka pareizticīgie Latvijā pārstāv trešo lielāko konfesiju.³³ Otrs uzmanību piesaistošs fakts ir nacionālais iedalījums pareizticīgajā kopienā. Pēc Henriha Stroda sniegtiem datiem, par piederīgiem pareizticīgai konfesijai sevi uzskatīja 57 600 latviešu jeb 33% no visiem pareizticīgajiem 1935.gadā.³⁴ Šie fakti paši par sevi liecina, ka Kārļa Ulmaņa politika krustosies ar Pareizticīgo baznīcu Latvijā, kaut vai tikai nacionālā jautājuma sakarā. Jau pirms Ulmaņa apvērsuma Pareizticīgajā

³¹ Protopresbiters Aleksandrs Černejs, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca*, tulk. O.D. Bogdanovs (Rīga: A/S Preses Nams, 1996),66.lpp

³² Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),235.lpp.

³³ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),83.

³⁴ Ibid., 83.

baznīcā norisinājās nacionālās ķildas starp latviešiem un krieviem, šādu faktu apstiprina Virspriesteris Jānis Kalniņš savā grāmatā ” *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* “. Pareizticīgie latvieši uzskatīja, ka krieviem Pareizticīgā baznīcā ir dotas pārāk lielas privilēģijas, uz ko arī norāda arhibīskaps Jānis Pommers savā runā “*Nepateicība*”, kura ir tapusi 1934.gadā.

Es citēšu fragmentu no viņa teiktā:

“Pēdējais gads apzīmējies ar krievu spilgtu karagājienu pret mani. Kas sekojis krievu laikrakstiem, tas zina, kādi paņēmieni tiek pielietoti manis vajāšanai. Mans darbs tiek ļaunprātīgi noklusēts labākajā gadījumā, tāpat mani sasniegumi. Kā tas bija sagaidāms, šī vajāšana pārgāja arī tiešās Baznīcas aprindās, [...] Jūs labi zināt, pie kādiem apstākļiem es šurp ienācu. Starp pareizticīgajiem latviešiem un pareizticīgajiem krieviem notika sīvs karš, kuru izmantoja Pareizticības ienaidnieki. Es likvidēju šo karu, ieturot taisnīgu līniju gan pret vieniem, gan pret otriem, radot iespēju brālīgai kopdarbībai uz pilnīgas vienlīdzības un brālības pamatiem. Latvijas Pareizticīgā Baznīca ir vienīgā dzīves nozare, kurā krieviem nodrošināta pilnīga vienlīdzība ar latviešiem. [...] Pat tie krievi, kas vēl nav Latvijas pavalstnieki, Latvijas Pareizticīgā Baznīcā piltiesīgi ne tikai kā ierindas draudžu locekļi, bet arī kā dienesta personas, draudžu pārziņi. Vai valodas ziņā jūs neesat šeit vienlīdzīgi ar latviešiem? Vai dievvārdu ziņā nav tas pats? Jūsu stāvoklis dažā ziņā ir privilēģēts: jums latviešu valoda nav obligāta ne tikai ierindas, bet pat draudžu pārziņiem un prāvestiem, bet mums krievu valoda obligatoriska... 16 reizes nedēļā šeit, Katedrālē, notiek dievvārdi, pie kam 15 reizes krievu valodā. Visu sarakstīšanos un sazināšanos jūs izdarāt krievu valodā ne tikai savā starpā, bet arī ar Baznīcas centru. Kādā vēl dzīves nozarē krieviem ir dots tas, ko es tiem esmu devis Baznīcas nozarē? Kādā vēl no jaunajām valstīm krievi Baznīcas dzīvē bauda to, ko bauda Latvijā”³⁵.

³⁵ Jānis Kalniņš, *Rīgas un visas Latvijas Arhibīskaps Jānis II* (Rīga: A/S Preses nams, 1993), 121-122.lpp

1.3 Tuvināšanās valsts varai

1934.gada 11.oktobrī tiek nežēlīgi nogalināts Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis Pommers.³⁶ Tieši šis skumjais notikums kalpo par atskaites punktu jaunu attiecību veidošanai starp valsti un Latvijas Pareizticīgo baznīcu. Pēc Jāņa Pommera nāves Pareizticīgajā Baznīcā sākās nesaskaņas, par jautājumu, kurš ieņems aizgājušā arhibīskapa vietu. Tā kā majoritāte Pareizticīgajā baznīcā piederēja krieviem, viņi vēlējās šajā amatā ielikt savu cilvēku. Sākumā pareizticīgā majoritāte vēlējās arhibīskapa vietā ielikt cilvēku, kurš būtu nācis no viņu aprindām, bet pēc tautības būtu krievs, bet ar šo lēmumu nebija apmierināti latviešu pareizticīgie. Tā kā latviešu atbilde šajā jautājumā bija strikta, krievi mēģināja vakantajam arhibīskapa postenim izvirzīt ārzemnieku kandidatūras, no kurām pati spēcīgākā bija kņaza Šahovskojš Berlīnē.³⁷ Kad ārzemnieku kandidatūras atkrita, tad Sinode sāka meklēt krieviski noskaņotu latvieti un par tādu no sākuma izvirzīja garīdznieku Jankoviču, bet, kad viņš atteicās, - virspriesteri Jāni Jansonu. Sajuzdami atbalstu no valdošās ideoloģijas vai arī iespējams saņēmuši atbalsta garantijas no valdošām aprindām latviešu pareizticīgie nāk klajā ar uzstādījumu:

„[...] ka krieviem, līdzīgi latviešiem, valdības aprindu priekšā ir jāapliecina, ka par kandidātu bīskapa amatam var būt tikai valdībai, no valstiskā viedokļa raugoties, pieņemama persona, no kuras jāprasa ne tikai lojalitāte, bet arī patriotisms, un ka valdībai te jāsaaka savs vārds, jo tai pieder uzraudzība pār baznīcu kā par sabiedrisku organizāciju”.³⁸

Pareizticīgo latviešu lūgums tiek sadzirdēts valsts līmenī. Latvijas valdība nolemj sniegt palīdzīgu ieguldījumu Pareizticīgās baznīcas stabilizācijas procesā.

Lai konsultētu Latvijas valdību Latvijas Pareizticīgās baznīcas jautājumos, īpaši pareizticīgo arhibīskapa iecelšanas jautājumos, Latvijas valdība par valdības pārstāvi šajā jautājumā 1935.gadā 7. jūnijā iecēla zvērinātu advokātu P. Elksnīti.³⁹

Jāņa Pommera nāve rādīja iespēju arī Maskavai pārņemt varu par Latvijas Pareizticīgo baznīcu. 1935.gada 27.maijā Viļņas arhibīskaps Eleutērijs paziņo Latvijas Pareizticīgās baznīcas Sinodei, ka Maskavas Patriarhs 1935.gada 5. aprīlī ir izdevis

³⁶ Jānis Kalniņš, *Rīgas un visas Latvijas Arhibīskaps Jānis II* (Rīga: A/S Preses nams, 1993),8.lpp

³⁷ Jānis Kalniņš, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* (Rīga:Sia Scan Estera,2007),49-52.

³⁸ Ibid.,51.

³⁹ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),91.

dokumentu Nr. 38, kurā nosaka, ka Latvijas eparhijas vadība tiek nodota viņa pārraudzībā.⁴⁰ Saskaņā ar Maskavas Patriarha izdoto rīkojumu Viļņas arhibīskapam Eleutērijam tiek nodota vadība par Latvijas Pareizticīgo baznīcu.

Latvijas Pareizticīgā Sinode neatzina Viļņas arhibīskapa tiesības pārvaldīt un organizēt darbu Latvijas Pareizticīgā baznīcā. Jo, tas nozīmēja tiešu pakļaušanos Maskavas patriarham. Šis fakts neiepriecināja ne pareizticīgos latviešus, ne arī krievu monarhistus. Tāpēc Latvijas Pareizticīgā baznīca paziņoja, ka viņa ir neatkarīga no Maskavas un lūdza Latvijas Garīgo lietu departamentam neizsniegt iebraukšanas atļaujas Viļņas arhibīskapam un viņa padotajiem.⁴¹ Ne pareizticīgie krievu monarhisti, ne arī pareizticīgie latvieši nevēlējās pieļaut iespējamību nonākt Maskavas kontrolē, jo tas nozīmētu automātisku Latvijas Pareizticīgās baznīcas boļšivizāciju, kura bija nepieņemama šīm abām pusēm. Tāpēc Latvijas Pareizticīgā baznīcas Sinode uzsāka pašrocīgu kandidātu meklēšanu arhibīskapa postenim. Kas, noveda Pareizticīgo baznīcu pēc palīdzības lūgšanas Latvijas valdībai.

⁴⁰ Jānis Kalniņš, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* (Rīga:Sia Scan Estera,2007),52-53.

⁴¹ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),90.

1.4 Valsts varas drošība

Latvijas valdība, kuru pēc 1934.gada 15.maija vadīja Kārlis Ulmanis, nonāca neierastā situācijā. No vienas puses Latvijas valdība varēja neiejaukties Pareizticīgās baznīcas iekšējās lietās, bet tas varēja nozīmēt, tikai vienu, ka Latvijas Pareizticīgā baznīca kļūtu par krievu monarhistu, vai arī boļševiku atbalstu punktu Latvijas Republikas teritorijā.⁴² Iespējams, ka šo faktu arī apzinājās Ulmanis. Atsaucoties uz dažiem pareizticīgo vēsturnieku datiem, mēs varam secināt, ka Latvijas Republikas teritorijā laika posmā no 1920 līdz 1940.gadam dzīvoja aptuveni 33 514 krievu imigranti.⁴³ Šie imigranti pārsvarā bija ieradušies Latvijā, lai izvairītos no boļševiku terora, kurš pieņēmas spēkā Padomju Krievijā. Šī krievu kopiena Latvijā veidoja daļu no pareizticīgo kopskaita. Bija izveidotas speciālas krievu organizācijas, kuras sevi dēvēja par pareizticīgām labdarības apvienībām, piemēram: apvienība “Vanagi”, kuru Ulmaņa autoritārais režīms uzskatīja par krieviski nacionālu un šovinistisku organizāciju.⁴⁴ Bija arī citas organizācijas, “Krievu emigrantu apvienība Latvijā”, “Krievu pareizticīgo studentu vienotības apvienība” un vēl utt. Visām šīm organizācijām bija savs spēks un līdzekļi, lai iespaidotu Latvijas Pareizticīgo baznīcu. Dažas no šīm organizācijām kā “Krievu pareizticīgo studentu vienotība”, bija saistītas ar krievu monarhistisko centru Parīzē.⁴⁵ Es uzskati, ka šie apstākļi un fakti nevarēja būt nezināmi Ulmaņa valdībai. Iejaukšanās Pareizticīgās Latvijas baznīcas darbībā, bija nepieciešama no valsts viedokļa, runa vairs negāja tikai par “Latviskas Latvijas” politiku, bet gan par iespaidīgu reliģisku organizāciju, kura varēja nonākt Latvijas Republikai un Ulmaņa valdībai naidīgu spēku rokās.

Pēc 1934.gada 15.maija valsts pārvalde slēdz un aizliedz “Krievu emigrantu apvienību Latvijā”. Tiek arī ierobežota un kontrolēta krievu apvienība “Vanagi”.⁴⁶ 1934.gada 8.novembrī tiek aizturēti apvienības “Krievu pareizticīgo studentu vienotības”

⁴² Jānis Kalniņš, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* (Rīga: Sia Scan Estera, 2007), 53.

⁴³ Aleksandrs Valentīnovičs Gavrilina, *Pareizticība Latvijā Vēstures Komentārs 6* (Rīga: Filokālija, 2007), 42.

⁴⁴ *Ibid.*, 42.

⁴⁵ Protopresbiteris Aleksandrs Černejs, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca*, tulk. O.D. Bogdanovs (Rīga: A/S Preses Nams, 1996), 73.lpp

⁴⁶ Aleksandrs Valentīnovičs Gavrilina, *Pareizticība Latvijā Vēstures Komentārs 6* (Rīga: Filokālija, 2007), 42-43.

locekļi. Viņi visi tiek apcietināti un nopratināti Jāņa Pommera slepkavības lietas ietvaros. Viņu apcietinājums ilgst aptuveni mēnesi.⁴⁷ Kā jau tika minēts augstāk, atsaucoties pareizticīgo latviešu lūgumam valsts piekrīt sniegt savu palīdzību, lai atrisinātu Latvijas pareizticīgo konfliktu, kas ir saistīts ar arhibīskapa ievēlēšanu.

⁴⁷ Aleksandrs Valentīnovičs Gavrilina, *Pareizticība Latvijā Vēstures Komentārs 6* (Rīga: Filokālija, 2007), 61.

1.5 Konstantinopoles jurisdikcija

Iespējams, ka pareizticīgie latvieši kopš 1934.gada 11.oktobra uzturēja kontaktus ar Kārļa Ulmaņa valdību. Par to liecina fakti, ka valdība diezgan labi orientējās Pareizticīgās baznīcas dzīvē. Latvijas valdība apzinājās, ka Latvijas Pareizticīgās baznīcas suverenitāte ir jānostiprina. Un kad, nedrīkst pieļaut Pareizticīgās baznīcas nonākšanu Maskavas vai arī monarhistu rokās. Kā viens no galvenajiem uzdevumiem Pareizticīgai baznīcai pēc Jāņa Pommera nāves bija pāriešana Konstantinopoles juridiskajā aizgādībā. Lai tādā veidā juridiski nepieļautu Maskavas iejaukšanās iespējas Latvijas Pareizticīgajā baznīcā. Par šo iespēju Pareizticīgā Sinode diskutēja, jau diezgan ilgu laiku. Šis jautājums, bija atvērts jau Jāņa Pommera dzīves laikā. Visu laiku pareizticīgā Sinode nevarēja vienoties par pāriešanas jautājumu, jo šis jautājums neapmierināja Maskavai lojālos Sinodes locekļus, kuri nekādā gadījumā nevēlējās pieļaut iziešanu no Maskavas politiskās ietekmes sfēras. Ņemot vērā, ka Sinodi tagad vēl nodarbināja arhibīskapa kandidāta jautājums, pāriešana Konstantinopoles jurisdikcijā atkrita kā sekundārs jautājums.

Iespējams, ka Latvijas valstij konsultējoties ar kādu tika pieņemts lēmums pēc iespējas ātrāk uzsākt Latvijas Pareizticīgās baznīcas pāriešanu Konstantinopoles jurisdikcijā. Bet šķērslis joprojām bija pareizticīgā Sinode. Lai atrisinātu šo problēmu Latvijas valdība izdara spiedienu uz Latvijas Pareizticīgās baznīcas Sinodi, lai tiktu izmainīts Sinodes sastāvs. Kas arī notiek, par Sinodes priekšsēdētāju pēc krievu vārdiem kļuva “valstiski-nacionālais” virspriesteris Jānis Svemps,⁴⁸ tad Latvijas Pareizticīgā baznīca 1935.gada augustā vērsās pie Konstantinopoles Patriarha Fotija.⁴⁹

Kā risinājās sarunas starp Konstantinopoles Patriarhu Fotiju un Latvijas Pareizticīgo baznīcu pa tiešo, nav zināms. Bet ir zināms, ka vēlāk pēc jaunās Sinodes sastādīšanas Sinode vērsās arī pie Latvijas valdības, lai tā grieztos pie Vispasaules patriarha un lūgtu viņu pieņemt Latvijas Pareizticīgo baznīcu savā Vispasaules patriarha kanoniskā pakļautībā. 1935.gada 19.novembrī Latvijas Ministru kabinets šim lūgumam piekrīt. 1935.gada 21.novembrī Latvijas Iekšlietu ministrija iesniedza Konstantinopoles

⁴⁸ Aleksandrs Valentīnovičs Gavrilina, *Pareizticība Latvijā Vēstures Komentārs 1* (Rīga: Baltijas-Slāvu apvienība, kultūras attīstībai un sadarbībai,1993),69.

⁴⁹ Jānis Kalniņš, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* (Rīga:Sia Scan Estera,2007),53.

Vispasaules Patriarham Fotijam Sinodes lūgumu (grieķu valodā) pieņemt Latvijas Pareizticīgo baznīcu šī patriarhāta kanoniskā pakļautībā.⁵⁰

1935.gadā 16.decembrī Latvijas valdība saņem telegrammu no Konstantinopoles, kurā Konstantinopoles Patriarhs Fotijs svētī savus pareizticīgos brāļus un māsas Latvijā.⁵¹ Kopš šī brīža, Latvijas Pareizticīgā baznīca, ir uzskatāma par autonomu vienību, kuras autonomiju atzīst arī Konstantinopole. Tagad Latvijas Pareizticīgās baznīcas vienīgais uzdevums ir tiesiski pievienoties Konstantinopoles jurisdikcijai. Pēc 1935.gada 16. decembra tiek noteiktas arī izmaiņas pareizticīgo dievkalpojumos Latvijā.

[...] turpmāk visos Latvijas pareizticīgo baznīcas dievnamos notiekošos dievkalpojumos ir jāpiemin Konstantinopoles patriarhs Fotijs”.⁵²

Vēlāk Latvijā ieradās Konstantinopoles Patriarha pārstāvji, kuri iepazinās ar pareizticīgās baznīcas stāvokli Latvijā. Un ieteica papildināt Latvijas Pareizticīgās baznīcas statūtus, kuri bija pirmoreiz izstrādāti 1923.gadā.

1936.gadā Latvijas Pareizticīgā baznīca veica savu statūtu labošanu un papildināšanu, šo jauno statūtu apstiprināšana notika 1936.gada 9. martā, apstiprināšanu veica Latvijas Pareizticīgās baznīcas ģenerālsinode. Šos jaunos statūtus reģistrēja Latvijas Iekšlietu ministrija 1936.gada 10. martā ar V. Gulbja un Garīgo lietu pārvaldes priekšnieka E. Dimiņa vārdu.⁵³ Tajā pašā 1936.gadā. februārī, Konstantinopoles Patriarhs Benjāmiņš apstiprināja Latvijas Pareizticīgās baznīcas autonomiju un pāriešanu Konstantinopoles kanoniskajā jurisdikcijā.⁵⁴

⁵⁰ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),91-92.

⁵¹ Ibid.,92.

⁵² A.J. Grīns, “Konstantinopoles Ekumēniskais Patriarhs piešķir autonomiju pareizticīgo baznīcai”, *Rīts*, 19. decembris 1935: 1. lpp.

⁵³ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),92.

⁵⁴ Ibid.,92.

Šis fakts izraisīja neapmierinātību Padomju Krievijas, tur iznākošie laikraksti apsūdzēja Pareizticīgo Latvijas baznīcu, ka tā izmantojot Jāņa Pommera nāvi, ir attālinājusies no Pareizticīgās Krievijas baznīcas, kas bija nepieņemams solis Jāņa Pommera dzīves laikā.⁵⁵ Latvijas valdībai bija liela nozīme Latvijas Pareizticīgās baznīcas pāriešanās Konstantinopoles jurisdikcijā. Šo faktu nevar apstrīdēt. Es uzskatu, ka šis pāriešanas process satuvināja Latvijas valsti un pareizticīgo baznīcu. Par to liecina arī šī uzruna, kuru teica Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes priekšnieks E. Dimiņš.

“Šai vēsturiskā brīdī, ko patreiz piedzīvo Latvijas Pareizticīgā Baznīca, man ir uzticēts Iekšlietu Ministra Kunga goda pilnais uzdevums izteikt Latvijas Valdības visizjustāko pateicību Viņa Augstsvētībai Konstantinopoles Patriarham, kā arī Patriarhālai Sinodei par Latvijas pareizticīgās baznīca uzņemšanu savā jurisdikcijā un kanoniskā pārstāvībā un . [...] Ar prieku un pateicību jākonstatē, ka mūsu Pareizticīgās Baznīcas Sinode virsgana un citu svarīgu baznīcas jautājumu kārtošā un izlemšā ir piegājusi ar plašu apstākļu izpratni, turot augstā cieņā reliģiskos un mūsu atjaunotās Latvijas stiprinošo, vienojošo domu. [...] Valdība ir pārliecināta, ka jūs, savu šīs dienas darbu sākot, liksat pamatā valstiski reliģiskos principus un ne mirkli nešaubīsieties, ka viss, ko jūs šodien dārat un lemjat, nāk par stiprināšanu un svētību mūsu dārgai tēvijai- Latvijai”.⁵⁶

⁵⁵ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),96.

⁵⁶ Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde.-LVVA,1370. f., 1.apr., 2348.1.,124.lp.

1.6 Latvijas metropolīts Augustīns Pētersons un valsts

Latvijas valsts bija atrisinājusi vieno no lielākām problēmām pareizticīgās baznīcas sakarā. Viņa padarīja Maskavas iejaukšanos Latvijas Pareizticīgajā baznīcā par nelegitīmu, kas bija galvenais, nākamais solis, kas bija veicams bija jāieliek pareizs, valdībai pieņemams cilvēks pareizticīgās baznīcas galvgalī.

Jau 1935. gadā 24.decembrī Latvijas Pareizticīgā sinode nāk klajā ar lēmumu, ka valsts valdībai būtu jāapstiprina metropolīta un vikārbīskapu kandidatūras.

„Latvijas grieķu ortodoksālās baznīcas virsgana- mitropolīta un arī vikārbīskapu amatiem izraudzītām kandidatūrām ir vajadzīga valdības piekrišana”.⁵⁷

1936. gada 7.februārī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode lūdza Latvijas Ministru prezidentam Kārlim Ulmanim piekrist, ka uz metropolīta amatu kandidē virspriesteris Jānis Jansons, virspriesteris Augustīns Pētersons un virspriesteris Ādams Vītols.⁵⁸ Kārlis Ulmanis apstiprina visas trīs kandidatūras, bet nenosaka savu favorītu. Tādā veidā ļaujot pareizticīgai Sinodei pašai izvēlēties viss piemērotāko no kandidātiem. 1936.gada. 10. martā Latvijas Pareizticīgā baznīca par Rīgas bīskapu un Latvijas metropolītu ievēlēja Augustīnu Pētersonu. Par viņu Sinodes balsojumā nobalsoja 182 sinodes locekļi, tas ir 56, 15% no visiem sinodes locekļiem.⁵⁹ Lai arī Ulmanis neiejaucās metropolītu vēlēšanās viņa ietekme uz šo procesu bija liela. Kā atzīmē vēsturnieks H. Strods, Metropolīta Augustīna ievēlēšana, bija iespējama tikai pateicoties 1934.gada 15. maija notikumiem, kuri mazināja krievu nozīmi Pareizticīgajā Baznīcā un sekojot šīs Baznīcas Bizantiskām tradīcijām, Augustīns Petersons, kā latvietis varēja kļūt par Pareizticīgās Baznīcas Metropolītu.⁶⁰

⁵⁷ “ Izraudzīti kandidāti: Latvijas pareizticīgo virsganu amatam”, *Rīts*, 24. decembris 1935: 1. lpp.

⁵⁸ Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde.-LVVA,1370. f., 1.apr., 2347.1.,74.lp.

⁵⁹ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),102.

⁶⁰ *Ibid.*,106.

1936.gada 29.martā norisinājās Augustīnu Pēteronu iesvētīšana metropolīta kārtā.

Uz ceremoniju ieradās Latvijas prezidents Alberts Kviesis, Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, izglītības ministrs profesors A. Tentelis, armijas komandieris ģenerālis K.Berķis un daudzi citi valsts iestāžu darbinieki, kā arī ārzemju atašeji.⁶¹

Augustīns Pēterons nokļūdams Latvijas Pareizticīgās baznīcas augšgalā, nekādā gadījumā nemēģināja attālināt pareizticīgo baznīcu no valsts, bet gan otrādi, viņš centās tuvināties valstij.

„Draudžu gani un draudžu darbinieki, kas pildat atbildīgus mūsu pareizticīgās baznīcas uzdevumus, turiet augstā cieņā to cēlo tautas vienības ideju, kuru 1934. gada 15. maijā pamatu ir licis Dr. Kārlis Ulmanis. [...] Mūsu baznīcai ir jāsaplūst kopā ar visas valsts mērķiem un ideāliem un tie visādi jāsekmē un jāstiprina”.⁶²

Pēc Kārļa Ulmaņa nākšanas pie varas un Augustīna Pēterona iesvētīšanas metropolītu kārtā, Latvijas Pareizticīgajā baznīcā sāka norisināties pārmaiņas. Tāpat kā Kārlis Ulmanis nostiprināja latviešu nacionālo pašapziņu Latvijā, tā arī Augustīns Pēterons sāka izkopt latviešu kultūru mijiedarbībā ar Pareizticīgās baznīcas Bizantisko kultūru.

Lai tuvinātu Latvijas Pareizticīgo Baznīcu latviešu tautības pareizticīgajiem, līdzās draudžu lēmumiem ieviest latviešu draudzēs dievkalpojumus latviešu valodā pareizticīgajā presē apsprieda jautājumus par latviešu pareizticīgo dievkalpojumu valodas terminoloģiju.⁶³ Tas bija liels solis uz priekšu, jo latviešu pareizticīgās draudzes jau labu laiku atpakaļ bija sūdzējušās, ka viņas vēlas noturēt dievkalpojumu latviešu valodā nevis slāvu.

Trīsdesmitajos gados Ulmaņa autoritārais režīms pieprasīja no Latvijas Pareizticīgās baznīcas, lai tā veiktu reorganizāciju savu garīdznieku rindās, par galveno iemeslu minot, latviešu valodas neprāšanu starp priesteriem. Bet, es uzskatu, ka šo reorganizāciju būtu veicis Metropolīts Augustīns, bez jebkādām norādēm no valdības, jo arī viņu neapmierināja lielais garīdznieku skaits, kuri neprata latviešu valodu. Pēc

⁶¹ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pēterons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),102.

⁶² Augustīns Pēterons, “Baznīcai jāsaplūst kopā ar valsts mērķiem un ideāliem”. *Rīts*, 14. maijs 1936: 8. lpp.

⁶³ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pēterons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),134.

1937.gada datiem⁶⁴ Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā darbojas- 124 garīdznieki, no kuriem -27 garīdznieki neprot valsts valodu. Rīgā- 5 garīdznieki, Vidzemē- 1, Zemgalē- 3, Latgalē- 18, tas ir 22% no visiem tā brīža Latvijas pareizticīgajiem garīdzniekiem. Vēl viens iemesls, kamdēļ bija nepieciešama garīdznieku reorganizācija bija tas, ka garīdznieku skaits bija nepietiekams. Dažas draudzes eksistēja bez sava garīdznieka, un pārsvarā tās bija latviešu draudzes. Pareizticīgo latviešu un krievu draudzes sadalījās gandrīz vienādās daļās, latviešu- 75, krievu- 77, visām krievu draudzēm bija garīdznieki, taču latviešu draudzēm gandrīz puse bija bez pastāvīga priestera.⁶⁵ Lai veiktu šādas izmaiņas Latvijas Pareizticīgās baznīcas garīdzniecībā, bija nepieciešams liels skaits izglītotu garīdznieku. Kuri varētu vadīt dievkalpojumu latviešu valodā, un kuri būtu izglītoti pareizticīgajā teoloģijā. Augustīns saprata, ka Pareizticīgajai baznīcai ir vajadzīga sava teoloģijas fakultāte, kura spētu apmierināt izglītotu garīdznieku pieprasījumu. Lai realizētu savu ieceri Metropolīts Augustīns vērsās pie Latvijas valdības vadītāja Kārļa Ulmaņa ar lūgumu atvērt speciālu nodaļu Latvijas Universitātē, lai varētu tur apmācīt pareizticīgos garīdzniekus. Augustīna lūgums pēc speciālas iestādes pareizticīgo garīdznieku sagatavošanai tika akceptēts.

Ar Latvijas Ministru kabineta lēmumu pie Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes paredzēja atvērt Pareizticīgo teoloģijas nodaļu, “ ko vēlāk pēc vajadzības varētu pārvērst par fakultāti”.1937. gada 15. septembrī LU Pareizticīgās teoloģijas nodaļa uzsāka darbu. Nodaļas darbībai 1937./38. mācību gadā piešķīra 39 999 latus.⁶⁶

„Vispirms būtu jāmin ar valdības gādību un palīdzību nodibinātais garīgais institūts un pareizticīgo teoloģijas fakultāte pie Latvijas universitātes”.⁶⁷

Pateicoties diezgan labām attiecībām starp Augustīnu un Kārli Ulmani, tika atrisinātas arī citas Latvijas Pareizticīgās baznīcas problēmas, kā piemēram, tika sakārtotas valsts un baznīcas attiecības nekustamo īpašumu sakarā.

⁶⁴ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),120.

⁶⁵ Jānis Kalniņš, *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* (Rīga:Sia Scan Estera,2007),49.

⁶⁶ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),129.

⁶⁷ Augustīns Pētersons, “Mūsu baznīcai ir jābūt tautas baznīcai”, *Brīvā zeme*, 31. Janvāris 1938: 2.lpp.

1939.gadā 24. maijā Latvijas valdība akceptēja izlīgumu starp valdību un Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, ar kuru 1918-1924. gadā valsts pārņemto īpašumu vietā Latvijas Pareizticīgā Baznīca saņēma citus īpašumus, bet par zaudējumiem tai izmaksāja kompensāciju- 1miljonu latu.⁶⁸

Iepriekš šāds izlīgums nebūtu iespējams, bet pēc Augustīna iecelšanas metropolīta kārtā, Latvijas Pareizticīgās baznīcas attiecības ar valsti kļuva diezgan tuvas.

Kārlis Ulmanis arī pats personīgi ziedoja pareizticīgai konfesijai, kā piemēru var minēt viņa ziedojumu Pareizticīgās katedrāles atjaunošanai 2000 latu un pareizticīgo mācību grāmatu iespiešanai viņš ziedoja 3000 latu, tādā veidā izrādot savu personisko atbalstu šai konfesijai un metropolītam.⁶⁹

⁶⁸ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),112.

⁶⁹ Augustīns Pētersons, "Mūsu baznīcai ir jābūt tautas baznīcai", *Brīvā zeme*, 31. Janvāris 1938: 2.lpp.

Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940)

Šis laiks ievadīja Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu jaunā pārmaiņu posmā, līdzīgi kā visu Latvijas sabiedrību. Autoritārais vadonības princips iespaidoja arī Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu. Kā visas dzīves sfēras, tā arī Latvijas luterāņu reliģiskā dzīvē tika pietuvināta valsts interesēm. Jāņem vērā, ka luterāņu skaits Latvijas valstī tanī laikā bija diezgan ievērojams, luterāņi bija lielākā konfesija.

Vadoties pēc 1930.gada datiem luterāņu kopskaits Latvijā bija 1.057.877, no šī skaita luterāņi latvieši sastādīja apmēram 92,57%, jeb cilvēku skaitā, tas ir 979.303. Savukārt lielākā minoritāte Latvijas Evaņģēliskajā Luteriskajā baznīcā bija vācieši, kuru skaits 1930.gadā bija 66.016 cilvēki, tas ir 6,24% no visiem Latvijas luterāņiem.⁷⁰ Līdzīgus skaitļus min arī Henrihs Strods, savā grāmatā viņš norāda, ka pēc 1935.gadā datiem sevi par luterāņiem uzskata 55,14% cilvēku no visiem tā laika Latvijas iedzīvotājiem. Kā arī 93% no visiem luterāņiem šajā laika posmā pēc etniskās piederības bija latvieši.⁷¹

Lai mēs spētu izprast notikumus, kuri risinājās ar Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu, Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā, mums ir jāielūkojas arī laikā pirms Ulmaņa apvērsuma, jāizprot, kādi uzskati un attiecības valdīja šajā baznīcā. Iespējams, ka daudzi baznīcas notikumi bija iedegušies jau pirms Ulmaņa apvērsuma, bet viņa valdīšanas laikā šie notikumi tika novesti līdz loģiskam iznākamam.

⁷⁰ Māc. E. Ķiploks, "Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.," *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:9. lpp.

⁷¹ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga:Alise-T,2005),83.

2.1 “Strīdu ābols”, attiecības baznīcas iekšienē

Lai arī majoritāte Evaņģēliski Luteriskā baznīcā piederēja latviešiem, tas tomēr nepasargāja, šo baznīcu no iekšējām nacionālām ķildām. Par ķildu iemeslu kalpoja vāciešu luterāņu atsaukšanās uz vēsturiskajām tiesībām, lai savā īpašumā paturēt Doma baznīcu, kā arī viņu uzstādījums, ka tikai vāciešu draudzes drīkst noturēt dievkalpojumus šajā baznīcā.⁷² Šī vāciešu draudžu nostāja neapmierināja latviešu luterāņus, jo viņi bija plānojuši Doma baznīcā izvietot latviešu Garnizona draudzi. Doma baznīcas konflikts ieguva nacionālu piekrāsu un neviena no pusēm nevēlējās piekāpties. Konflikta laikā Latvijas Evaņģēliskās baznīcas bīskaps Dr.K. Irbe tika apsūdzēts vāciešu interešu aizstāvēšanā un latviešu luterāņu tiesību ignorēšanā.⁷³ Sašutis par šādu attieksmi Dr.K. Irbe 1931.g. 10. novembrī atkāpjas no sava amata un nodod Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas vadību Baznīcas Virsvaldes viceprezidentam Rūsim.

Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca bija palikusi bez bīskapa. Šis amats nedrīkstēja ilgi palikt tukšs, tāpēc norisinājās aizrautīga kandidātu meklēšana. Par viss, piemērotāko kandidātu, sinode atzina mācītāju Grinbergu un 1932.g. 29. martā ievēlēja viņu ar lielu balsu pārsvaru par Irbes pēcteci. Attiecīgā sinode arī veica izmaiņas baznīcas satversmē, baznīcas priekšgalā bīskapa vietā izvirzot arhibīskapu.⁷⁴

Mēs redzam, ka nacionālās nesaskaņas nav gājušas garām arī šai Latvijas kristīgai konfesijai. Protams, šis konflikts varbūt nav tik spilgts, kā notikumi Latvijas Pareizticīgā baznīcā. Bet tomēr šie notikumi savā veidā norāda uz nacionālisma klātbūtni tā laika cilvēkos. Iespējams, ka Ulmanis nākot klajā ar savu nacionālo politiku, latviešu tautai nepateica neko jaunu, vienīgi pateica to ko visi domā un pateica, to skaļāk.

⁷² Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.,” *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:16. lpp.

⁷³ Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās Baznīcas Sinodes Protokoļi, *Sinodes Protokoļi Rīga VII. (ārkārtējas)-1931.g. novembris un VIII.-1932.g.29.,30. un 31.martā* (Rīga: Valters un Rapas, n.d.),3-5.

⁷⁴ Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.,” *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:17. lpp.

2.2 Jauna vara

1934. gada. 15.maijā Latvijas valstī norisinājās bruņota valsts varas pārņemšana, kuru organizēja Kārlis Ulmanis ar saviem sabiedrotajiem. Jaunā autoritārā valdība aizliedz jebkādus mītiņus, pulcēšanos un saietus un valstī tiek pasludināts karastāvoklis.⁷⁵ Saietu aizliegums attiecas arī uz baznīcām, tieši šis aizliegums liedz Latvijas Evaņģēliski Luteriskai baznīcai pulcināt sinodi 1934. gadā kā tas bija paredzēts jau iepriekš.⁷⁶ Kārļa Ulmaņa apvērsums netiek īpaši kritizēts no Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas puses. Drīzāk mēs varētu runāt par to, ka baznīca ieņem nogaidošu, vērojošu stāvokli sakarā ar jauno valsts varu.

1934. gada. 20.septembrī valsts izdod jaunu likumu par Latvijas Evaņģēlisko Luterisko baznīcu. Ar šo likumu tiek ieviests autoritatīvais (vadoņības) princips baznīcas pārvaldē.

„Archibīskapam ir veto tiesības attiecībā uz visiem baznīcas virsvaldes un tai padoto baznīcas orgānu lēmumiem”.⁷⁷

Pēc šī likuma baznīcas virsvaldei bija tiesības iecelt un atcelt baznīcas padomi, valdi vai arī atsevišķas amata personas. Arhibīskapam bija veto tiesības par visiem virsvaldes un citu baznīcu iestādījumu lēmumiem, tiesības pārcelt un atcelt mācītājus, kā arī izdot noteikumus baznīcas lietās.⁷⁸ Šis likums arī noteica, ka arhibīskaps izraugās un ieceļ baznīcas virsvaldes locekļus, kurus apstiprina iekšlietu ministrs.⁷⁹ Šo likumu nepārprotami var tulkot, kā valsts iejaukšanos baznīcas lietās. Daudzi luterāņu garīdznieki šo likumu uzskatīja par negatīvu valsts iejaukšanos un bija šokēti ar šādu jaunās valdības rīcību vienpersoniski grozot Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas statūtus. Tomēr, Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca neapstrīdēja valsts lēmumu un nekādā veidā nevērsās pret jauno valsts iekārtu. Bet gan samierinājās ar jaunās valdības politiku un gribu.

⁷⁵ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),235.lpp.

⁷⁶ Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.,” *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:19. lpp.

⁷⁷ ”Luterāņu archibīskapam piešķirtas plašas tiesības”, *Rīts*, 21.septembris 1934: 1. lpp.

⁷⁸ Edgars Lange,*Latvijas Baznīcas vēsture saīsinātais kurss*(Nebraska:Vaidava, 1961),42.

⁷⁹ Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.,” *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:19.

„Mēs, baznīcas darbinieki, varējām būt sevišķi apmierināti, jo tautas Vadonis jau atjaunotās Latvijas darba sākumā bija atminējies baznīcu. Tā ir sevišķas labvēlības parādīšana mūsu baznīcai, ja starp daudzajiem darbiem un pienākumiem jau 1934. g. 20.sept. ministru kabinets varēja izdot jaunu baznīcas likumu, kā pamatu baznīcas dzīves uzplaukšanai”.⁸⁰

„Evaņģēliskās baznīcas dzīve ir cieši saistīta ar visas valsts dzīvi. Pēc viņas iekšējās būtības Evaņģēliski Luteriskā. baznīca negrib no valsts atdalīties, bet gan pie visa ņemt dzīvu līdzdalību un ar savu iekšējo tikumiski- reliģisko spēku stiprināt valsts pamatus “ (Iekšlietu ministra Gulbja raksts “Pirmais gads,” 1934, 15.5-1935, 15.5, Letas telegrāfa aģentūras izdevums)”.⁸¹

⁸⁰ H. Biezais, “Vienas lietas vajag”, *Brīvā Zeme*, 29. novembris 1936: 11. lpp.

⁸¹ E. Ķiploks, un J.V. Straunieks, *Baznīca un Draudze* (Nebraska:Augstums,1966),200.

2.3 Latviešu tautai savs glābējs

Neskatoties uz 1934.gada. 20.septembra likumu par evaņģēliski luterisko baznīcu, luterāņu garīdznieki diezgan pozitīvi atsaucas par Kārļa Ulmaņa autoritāro iekārtu un tās paveikto.

„Mūsu Prezidenta un visas valdības labvēlība, kas garantē pilnīgu ticības brīvību un baznīcas autonomiju, ļāvusi baznīcai nostiprināties un attīstīties arvien vairāk un vairāk”.⁸²

„Ievērojami stāvoklis uzlabojās autoritārās valdības laikā, lielā mērā arī pašai baznīcai nostiprinoties, bet arī valsts labvēlīgās nostājas dēļ pret baznīcu. Dzimtsarakstu nodaļās noslēgto laulību skaits trīsdesmito gadu beigās vairs bija ļoti niecīgs”.⁸³

„Latvijas pēdējos brīvības gados, kad valsts prezidents bija Dr. K. Ulmanis, valsts nostāja pret baznīcu bija labvēlīga. Visās skolās mācīja ticības mācību, aizliedza pret reliģiskus rakstus, baznīcai piešķīra pabalstus, ko izlietoja vēsturisku baznīcu uzturēšanai un jaunu baznīcu celšanai, īpaši Latgalē”.⁸⁴

„Bet priecādamies par draudzes atmodu vienotam, dižam darbam, kā to vēlas 1934. g. 15. maijs un mūsu Vadonis, 500. jubilejas dienā draudzes locekļus apsveic no sirmā dievnama torņa jaunā zvana (2000 ls) skaistās skaņas”.⁸⁵

Protams, ka nenoliedzams ir fakts, ka jaunā valsts vara arī stutēja un atbalstīja Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu, gan finansiāli, gan arī morāli. Tas izpaudās apstākļi, ka valsts ļāva reliģijai brīvi darboties noteiktās sociālās sfērās, kā jau augstāk tika minēts izglītībā, kopdzīves slēgšanā un nevajag arī aizmirst to, ka valsts kontrolēja un pasargāja baznīcu no sekulāri domājušo personu kritikas.

Protams, ka valsts arī prasīja kaut ko pretī no baznīcas, kā paklausību, lojalitāti un pilnīgu valdošās iekārtas atzīšanu.

„Un kā senos laikos Dievs sūtīja tautām praviešus un glābējus, kas apveltīti ar Viņa spēku darīja lielus darbus, tā latviešu tautai ir sūtīts glābējs- mūsu ģeniālais Vadonis. Pateicoties viņam latviešu tauta ir vienota un vienībā iet pretīm laicīgai un garīgai pilnībai”.⁸⁶

⁸² Dr.T.Grinbergs, “Mūsu baznīcai ir jābūt tautas baznīcai”, *Brīvā zeme*, 31. janvāris 1938: 2. lpp.

⁸³ E. Ķiploks, un J.V. Straunieks, *Baznīca un Draudze* (Nebraska:Augstums,1966),215.

⁸⁴ Edgars Lange,*Latvijas Baznīcas vēsture saīsinātais kurss*(Nebraska:Vaidava, 1961),45.

⁸⁵ Artūrs Mežaks, *Madlienas-Meņģeles draudze pagātne un tagadne*(Rīga:Rota,1938),150.

⁸⁶ Jānis Kangars, *Luterāņu draudzes 300 gadi* (Saldus:Saldus Burtnieks,1938),88.

Būtu pilnīgi nepareizi uzskatīt, ka tikai baznīca slavēja Kārļa Ulmaņa autoritāro iekārtu. Slavināšana, glaimošana valdošai valsts iekārtai bija izplatīta parādība tā laika sabiedrībā. To veicināja Kārļa Ulmaņa tuvākie līdzgaitnieki, tādā veidā radinot sabiedrību darīt līdzīgi.⁸⁷ Baznīca ir daļa no sabiedrības, tamdēļ pakļaušanās šai valdošai manierei nepagāja garām arī baznīcai.

⁸⁷ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2000), 235. lpp.

2.4 Nacionālisms

Nākot pie varas, viens no Kārļa Ulmaņa autoritārās valdības galvenajiem saukļiem bija “Latviska Latvija”. Šis politiskais sauklis tika balstīts uz nacionāli politisko ideju kopuma. “Latviskas Latvijas” politikas pamatmērķis bija latviešu tautas pašapziņas izkopšana, kas pats par sevi bija pozitīvs process, tomēr šis process notika ar dažādiem pārspīlējumiem.⁸⁸ Bet tomēr ir jāuzsver, ka Kārļa Ulmaņa nacionālā politika nebija nekas jauns, tā laika pasaulē. Laika posms starp abiem pasaules kariem spilgti iezīmē nacionālisma politikas esamību pasaulē, sākot no Eiropas un beidzot ar Tāliem Austrumiem. Ne tika autoritārās valdības nacionālā politika, bet arī tā laikmeta politika iespaidoja latviešu tautu, kas savukārt atspoguļojās arī reliģiskajā dzīvē, jo reliģija ir nedalām no sabiedrības.

Šis nacionālisms atspoguļojās arī Latvijas Evaņģēliski Luteriskajā baznīcā. Nacionālās politikas iezīmes ir vērojamas Latvijas luterāņu ”Jaunatnes sanāksmēs”, kurās uzstājās Latvijas luterāņu mācītāji un draudzes locekļi. Šo sanāksmju būtība ir apspriest kādu jautājumu un uzklaut kāda noteikta cilvēka uzstāšanos.

1934.gadā šādā Rīgas Doma baznīcas Jaunatnes sanāksmē uzstājās mācītājs E. Bergs ar savu tēmu “Žīdu jautājums”.⁸⁹

Tajā pašā gadā Rīgas Doma baznīcas Jaunatnes sanāksmē uzstājās A.Bergs ar savu tēmu “Kā izcēlās pasaules karš”.

1936.gadā A.Bergs Rīgas Doma baznīcas Jaunatnes sanāksmē prezentēja savu nākamo tēmu “Lielās politikas jautājumi”.⁹⁰

Tajā pašā gadā Rīgas Doma baznīcas Jaunatnes sanāksmē uzstājas mācītājs P.Kleperis ar darbu “Ceturtais bauslis”.⁹¹

1937.gadā ar Profesora Jansona referātu “Līdzcietība kā kristīgs latvisks tikums” Rīgas Doma baznīcas Jaunatnes sanāksmē uzstājas O. Baķis.⁹²

⁸⁸ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),235.lpp.

⁸⁹ Domas baznīcas latviešu draudzes valde, *Rīgas Domas Baznīcas Latviešu/AGR,MIERA/ DRAUDZE 1912-1937*(Rīga:Izdevējs, n.d.),89.lpp

⁹⁰ Ibid.,89.lpp

⁹¹ Ibid.,89.lpp

⁹² Ibid.,89.lpp

Citējot mācītāja E. Ķiploku teikto:

„Ļoti cieša saistība Latvijas Evaņģēliski Luteriskai baznīcai bija ar nacionālo ideoloģiju. Tas viegli saprotams-pirmo reizi vēsturē bija izcīnīta sava neatkarīga valsts, un tauta brīvi varēja pati veidot saimniecisko, kulturālo un reliģisko dzīvi”.⁹³

Nemot vērā šo mācītāja E. Ķiploka viedokli, mēs varam secināt, ka nacionālisma ideja pati par sevi, jau bija dzīvot spējīga luterāņu baznīcā, vēl pirms Kārļa Ulmaņa nākšanas pie varas. Iespējams, ka tieši nacionālais iemesls bija pamatā latviešu luterāņu konfliktam ar luterāņu vāciešiem.

Šis konflikts uzvirvoja, jau iepriekš pirms K. Ulmaņa apvērsuma. Konflikta pamatā nebija tikai Doma baznīcas jautājums, kurš tika minēts augstāk. Bet gan cīņa starp veco kārtību un jauno.

Konflikts starp latviešu luterāņiem un vāciešiem vēl vairāk saasinājās 1932.gadā. Jo tieši tajā gadā norisinājās Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas sinode, kurā tika lemti nodokļu un finansējuma jautājumi.

Šīs sinodes dienas kārtībā ir jautājums par vācu draudžu parādu Latvijas Evaņģēliski Luteriskai baznīcai, kas sastādīja 120 000 latu un tā atmaksas termiņiem.⁹⁴ Šī parāda summa un vēlme šo parādu piedzīt izraisīja neapmierinātību vāciešu sinodes locekļu vidū. Šī pati sinode ar 290 balsīm par, 88 pret un 20 atturoties, pieņem Inž. Kēses rezolūciju, kura tiek vēl papildināta ar Dr. Sandera rezolūciju:

„Baznīcas Virsvaldes visa līdz šim ieguldītā manta, kā kustamā, tā arī nekustamā, ir iegādāta bez minoritāšu piedalīšanās izdevumu proporcionālā segšanā, kā tas satversmes 72. pantā paraudzēts visos baznīcas kopizdevumos, resp. kopīpašumos, kamdēļ pie visa šīs mantas minoritātes (vāciem) nav nekādu īpašuma, rīcības, nedz lietošanas tiesības, bet tās pieder vienīgi latviešu draudzēm, resp. šo draudžu centrālajai pārvaldei.

Rezolūcijas papildinājums (tajā pašā sinodē):

Vācu draudzēm jāmaksā nodokļi ne pēc visu draudžu locekļu, bet pēc reģistrēto skaita”.⁹⁵

⁹³ E. Ķiploks, un J.V. Straunieks, *Baznīca un Draudze* (Nebraska:Augstums,1966),200.

⁹⁴ Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās Baznīcas Sinodes Protokoļi, *Sinodes Protokoļi Rīga VII. (ārkārtējas)-1931.g. novembris un VIII.-1932.g.29.,30. un 31.martā* (Rīga: Valters un Rapas, n.d.),26.

⁹⁵ *Ibid.*,28.

Kā mēs varam novērot, jau pirms K. Ulmaņa autoritārā režīma un tā “Latviskās Latvijas” politikas, rodas nesaskaņas starp divām nacionālām grupām Latvijas Evaņģēliski Luteriskajā baznīcā.

Tomēr ir jāatzīmē, ka konflikta kurināšanā nav vainojami tikai Latvijas luterāņi. Savs nopelns šajā konfliktā ir jāuzņemas arī luterāņu vāciešiem, kuri tanī laikā bija pietuvināti Latvijas Evaņģēliski Luteriskajai baznīcai.

Luterāņu vācieši vairāk un vairāk noslēdzās no kopdarbības, tam par iemeslu kalpoja ne tikai Doma baznīcas jautājums un sinodes nodokļu politika. Bet ārējs faktors, kas kurināja vāciešu luterāņus uzsvērt savās vēsturiski nacionālās tiesības. Šis ārējais faktors bija nacionālsociālisms, kas izplatījās Vācijā un sākot ar 1933. gada 30. janvāri kļuva par Vācijas valdības un varas ideoloģiju.⁹⁶

Pēc varas pārņemšanas Vācijā nacionālsociālisma idejas vairāk un vairāk ieviesās arī Latvijas vāciešos, tādejādi vājinot viņu baznīcas darbu.⁹⁷

Latviešu mācītājos vācu nacionālsociālisms neatrada paralēlus meklējumus. Prof. A. Frejs, recenzējot Alfrēda Rozenberga grāmatu par 20.g.g mītu, bija teicis:

„Šis mīts ir mistisks un nevis reliģisks, tas sludina ateismu un nav savienojams ar kristīgās ticības atziņām un izjūtām”.⁹⁸

⁹⁶ Daina Bleira u. c., *Pasaules Vēsture vidusskolai* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2003),84-85.

⁹⁷ Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.,” *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:20. lpp.

⁹⁸ *Ibid.*, 20.

2.5 “Izej no savas zemes.....” 1. Mozus 12:1

Konflikts starp latviešu luterāņiem un vāciešu luterāņiem atrisinājās pats no sevis. Protams, ka nepastarpināti šim konfliktam gals pienāca pateicoties abu valstu Latvijas un Vācijas līdzdalībai.

1939. gada 6. oktobrī Hitlers aicināja no Dancigas pārraidītā radio vēstījumā austrumu zemju vāciešus atgriezties Vācijā, un tam sekoja 30. oktobra līgums ar Latvijas valdību par pašu repatriāciju.^{99 100}

Vācu draudžu bīskaps P. H. Pelchavs aicināja savus tautiešus atgriezties viņu etniskajā dzimtenē, šo aicinājumu viņš izteica savā gana rakstā citējot 1. Mozus grāmatas. 12,1.¹⁰¹ :

„Izej no savas zemes, no savas cilts un no savām tēva mājām uz zemi, kuru Es tev rādīšu”.

No Latvijas 1939.gadā repatriējās aptuveni 49.885 vāciešu. Tas nozīmē, ka luterāņu skaits Latvijā samazinājās apmēram par 47.000 cilvēku.¹⁰²

Vāciešu repatriācija iespaidoja arī latviešu draudzes. Repatriējās 16 vācu cilmes mācītāji, kas tobrīd strādāja latviešu draudzēs. Šīs repatriējošo mācītāju draudžu vietas tika aizpildītas ar teoloģijas fakultātes absolventiem.¹⁰³

Vāciešu repatriēšanās tā laika Latvijas sabiedrībā tika uztverta pozitīvi, prese neslēpa savu sajūsmu par mūžseno pretinieku aizbraukšanu. Tā piemēram, avīzē “Kurzemes Vārds” slejas autors norāda,

„Kundzība un nelaipnības gars- tas ir kāds no peļamiem dīgļiem, no sliktās sēklas, ko mūsu zemē sējuši tie, kas no mums aizbraukuši”.¹⁰⁴

⁹⁹ Daina Bleira u. c., *Pasaules Vēsture vidusskolai* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2003),155.

¹⁰⁰ Māc. E. Ķiploks, “Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968.”, *Ceļa Biedrs*, 1968.g. novembris-1970.g. marts:20. lpp.

¹⁰¹ Ibid., 20.

¹⁰² Ibid., 20.

¹⁰³ Ibid., 20.

¹⁰⁴ AL. Baltkājis, “Kundzība un nelaipnības gars”, *Kurzemes Vārds*, 22.decembris 1939:1.lpp.

Latvijas Romas Katoliskā baznīca Latvijas teritorijā (1934-1940)

Līdzīgi kā abās pārējās kristīgo konfesiju baznīcās, tā arī Latvijas Romas Katoļu baznīcā Latvijas autoritārais laika posms ienesa jaunas vēsmas un izmaiņas. Atšķirība no abām pārējām, tā laika kristīgām konfesijām, slēpās tajā faktā, ka Latvijas Romas Katoliskās baznīcas iekšienē nenotika nacionālie strīdi jeb konflikti, kas varētu kļūt publiski un tādā veidā piesaistīt valdošās iekārtas pastiprinātu uzmanību. Jāņem vērā arī apstākļi, ka Romas Katoliskai baznīcai ir vienots administratīvais un juridiskais centrs, Vatikāns. Šis apstākļi nevar tikt ignorēti. Latvijas Romas Katoļu baznīcai, ne tikai bija jāņem vērā K.Ulmaņa valdības intereses, bet arī jāpakļaujas Vatikāna ieteikumiem un rīkojumiem. Šis pats apstākļi, arī nevarēja atstāt vienaldzīgu, tā laika autoritāro valsts vadoni, jo rodoties jebkādām domstarpībām ar valsti, Latvijas Romas Katoļu baznīca varēja jebkurā brīdī lūgt palīdzību Vatikānam.

Ņemot vērā 1935. gada datus, Latvijas Romas Katoļu baznīcas ticīgie sastāda 24, 45% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Tie ir 476 963 cilvēki, no kuriem 81% ir latvieši.¹⁰⁵

Tas nozīmē, ka Romas Katoļi ir otrā lielākā konfesija Latvijas valstī mūsu aplūkotajā laika posmā. Ar šo Romas Katoļu baznīcas ticīgo skaitu nevarēja nerēķināties valdošā elite.

¹⁰⁵ Henrihs Strods, *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* (Rīga: Alise-T, 2005), 83.

3.1 Valsts sistēmas maiņa

1934.gada 15.maijā norisinās K.Ulmaņa organizētais apvērsums, ar mērķi pārņemt varu Latvijas valstī. Šis apvērsums izdodas un kopš tā brīža līdz pat 1940.gadam Latvijas teritorijā valda autoritāra vara.

Kopš K. Ulmaņa nākšanas pie varas, valstī tiek pasludināts karastāvoklis un atlaista leģitīmi ievēlētā Saeima. Tieši šis, notikums izsauca neapmierinātību dažos Latvijas Romas Katoļu baznīcas pārstāvjos. Ar 1934. gada 15. maija notikumiem nebija apmierināts bīskaps J. Rancēns, kurš darbojās Saeimas prezidijā un „Latgales Kristīgo Zemnieku” savienībā. Tika izteikti skaidri jaunā režīma pārstāvju mājieni un aicinājumi bīskapam J. Rancānam akceptēt jaunās valsts pārmaiņas.¹⁰⁶

¹⁰⁶ J. Vaivods, *Katoļu Baznīcas vēsture*(Rīga: Romas Metropolijas kūtija, 1994), 251.

3.2 Atbalsts

Romas Katoļu baznīcas attiecības ar K.Ulmaņa autoritāro režīmu bija daudz spraigākas, nekā Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas attiecības ar valsti.

Par to liecina 1937. gadā pieņemtā Rīgas arhibīskapijas V sinodes lēmums, kas reglamentēja garīdznieku personīgo dzīvi, neļaujot viņiem pēc paša izvēles apmeklēt visus sarīkojumus, neļaujot piedalīties svinībās, kur lietoja alkoholiskus dzērienus, kā arī noliedza izpildīt laicīgās varas rīkojumus gadījumā, ja šie rīkojumi nesakrīt ar Baznīcas likumiem un, ja šie rīkojumi nav saskaņā ar Baznīcas vadību.¹⁰⁷

„Sinodes lēmumi nosprauž jaunus ceļus ticības un tikumības celšanas un stiprināšanas ziņā. [...] Ticības un tikumības uzplaukums darīs stiprāku mūsu tautu un nodrošinās patstāvību un labklājību valstij”.¹⁰⁸

Šādi reglamenti, nav nekas ārkārtējs baznīca kontekstā. Bet interesants ir fakts, ka šie reglamenti tiek pieņemti trīs gadus pēc K. Ulmaņa apvērsuma. Tas liecina, ka Romas Katoliskā baznīca nav pilnībā apmierināta ar valdošo sistēmu. Par iemeslu, šai neapmierinātībai var kalpot Romas Katoļu baznīcas uzskats, ka K. Ulmaņa valdība pārāk lielu atbalstu sniedza Latvijas Evaņģēliski Luteriskai baznīcai, bet katoļu baznīcas darbība tika ierobežota. Par ierobežojumiem, Latvijas Romas Katoļu baznīca uzskatīja apstākli, ka viņiem tiek liegta iespēja, iegādāties zemi Vidzemē katoļu baznīcu celtniecībai. Romas Katoļu baznīca pārstāvji uzskatīja, ka luterāņi saņēma lielāku finansiālo atbalstu no K. Ulmaņa autoritārās valdības, jo tikai tādā veidā ir skaidrojams apstāklis, ka luterāņu baznīcas sāka izplesties Latgalē.¹⁰⁹

Šī problēma tika sāpīgi uztverta, jo tieši Latgale tiek uzskatīta par to Latvijas novadu, kurā vēsturiski majoritāte ir piederējusi Romas Katoļu baznīcai.

Luterāņu baznīcu iespīšanās Latgalē un Vidzemes zemju jautājums nostādīja Romas Katolisko baznīcu sava veida opozīcijā valdošai varai.

¹⁰⁷ Heinrihs Strods, *Latvijas Katoļu Baznīcas Vēsture 1075-1995* (Rīga: Poligrāfists, 1996),248.

¹⁰⁸ Bīskaps J. Rancēns, “Rīgas archidiēcēzes sinodei sanākot”, *Jaunākās Ziņas*, 18.august 1937: 1. lpp.

¹⁰⁹ Heinrihs Strods, *Latvijas Katoļu Baznīcas Vēsture 1075-1995* (Rīga: Poligrāfists, 1996),254.

3.3 Reliģiskās domstarpības

Nebija arī mazums reižu, kad valsts varai pietuvināti cilvēki apsūdzēja Romas Katoļu baznīcas pārstāvjus par necienīgiem izteikumiem, kuri ir vērsti pret K. Ulmani¹¹⁰. Bet jāatdzīst, ka šī parādība nebija masveidīga Romas Katoļu baznīcā, un ka šajā jautājumā mēs varam vilkt paralēles ar visām trim lielākām kristīgām konfesijām Latvijā.

Latvijas Romas Katoļu baznīcu, ļoti neapmierināja arī pārāk lielais K. Ulmaņa autoritārās valdības atbalsts "Dievturiem".¹¹¹ Šo netradicionālo reliģisko organizāciju pilnībā atbalstīja Kārļa Ulmaņa ideologs E. Virza. Kurš kritizēja kristīgo ticību, kuru uzskatīja par nepiemērotu latviešu tautai.

„Latviešu senā reliģija ir aizmirsta, un tikai dainas un kādi seni rituāli, kurus tagadējā vecā paaudze savā jaunībā ir redzējusi vecus cilvēkus izdarām, liecina, ka mums tāda ir bijusi. Tai vajadzēja būt lielai cīņai, kas mūsu senčiem bija jāiztur, pirm viņi savas senās, pie dažādām dabas lietām saistītās reliģijas vietā pieņēma jauno, no Tēvijas zemes atrauto reliģiju”.¹¹²

“Dievturu” reliģijas pamatā bija vadonības princips, ģimenē tēvs izpildīja svarīgāko funkciju, valstī tas bija vadonis. Tieši šis aspekts varēja simpatizēt K. Ulmaņa autoritārai varai, kura virzīja Latvija valsti uz vadonības principu iedibināšanu.¹¹³ Ielūkojoties tā laika preses izdevumos, mēs varam saskarties ar parādību, kad "Dievturu" organizācijas sludinājumi ir novietoti viena lapā ar baznīcu dievkalpojumu sarakstu, kas apstiprina faktu, ka Kārļa Ulmaņa laikā šī organizācija patiešām varēja brīvi izpausties, ņemot vērā faktu, ka autoritārais režīms nodarbojās ar informācijas cenzūru presē.¹¹⁴

„Kristīgās reliģijas vietā esot liekamas senās latviešu reliģijas izkārtotums mūsu dienām piemērotā veidā”.¹¹⁵

¹¹⁰ L. Adomovičs, *Dzimtenes un baznīcas vēsture II izdevums* (b,izd.,1947),47.

¹¹¹ Heinrihs Strods, *Latvijas Katoļu Baznīcas Vēsture 1075-1995* (Rīga: Poligrāfists, 1996),258-259.

¹¹² Ed. Virza. "Jaunais Gars", *Brīvā Zeme*, 24. oktobris 1936: 9. lpp.

¹¹³ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),235.lpp.

¹¹⁴ "Dievkalpojumi Rīgā", *Jaunākās ziņas*, 31.decembris 1937: 12.lpp

¹¹⁵ "Baznīcas lietas", *Brīvā Zeme*,30. janvāris 1937: 2. lpp.

3.4 Valsts klātesamība

1938. gada 25. janvārī tika parakstīta papildus konvencija, jeb pielikums pie 1922. gada konkordātes, kurā Latvijas valdība veica XII panta grozījumus, kas nosaka:

„ ja ārkārtējā veidā archibīskaps vēlētos aicināt uz Latviju garīdzniekus no ārzemēm, tad viņam jāpaziņo Republikas valdībai šo garīdznieku vārdus, lai zinātu, vai no politiskā viedokļa valdība neceļ pret viņiem ierunas. Kapitula locekļiem, dekāniem un titulgarīdzniekiem jābūt Latvijas pilsoņiem “.¹¹⁶

Šis izmaiņas 1922.gada konkordātē norāda uz valdības vēlmi kaut cik kontrolēt notiekošo Romas Katoļu baznīcā. Bet jāņem vērā, ka šādas vai līdzīgas vienošanās tika panāktas arī ar abām pārējām kristīgām konfesijām Latvijā. Tas vienīgi norāda, ka Romas Katoļu baznīca nav izņēmus Kārlim Ulmanim, plus mums ir jāņem vērā valdības piesardzība, lai Latvijas teritorijā netiktu ielaisti pretvalstiski elementi.

Nevajadzētu uzskatīt, ka Romas Katoļu baznīca atradās nepārvaramā opozīcijā valdošajai varai, vai arī, ka valdošā vara nedarīja neko pozitīvu šai konfesijai. Tas pavisam tā nav.

„Aglonā, vecā klostera istabās ministru prezidentu apsveica katoļu baznīcas galva archibīskaps Springovičš, izteikdams prieku, ka latvju tautai radies cilvēks, kurš tik laimīgi pratis atrisināt sasāpējušos valsts un baznīcas dzīves jautājumus. Vecajā klostera ēkā katoļu baznīcas galva svinīgi deklarēja katoļticīgo Latvijas iedzīvotāju uzticību un gatavību kalpot vadonim un jaunajai atjaunotai Latvijai”.¹¹⁷

Pēc 1934. g. 15 maija, Kārļa Ulmaņa valdībā katoļu baznīcas pārstāvis bija izglītības ministra biedrs Dagdas dekāns monsinjors Jāzeps Čamanis.¹¹⁸ Šis fakts vien norāda, ka ne visi Romas Katoļu baznīcas pārstāvji atradās opozīcijā jaunajai valdībai. Tas arī norāda, ka Romas Katoļu baznīcai bija sava ietekme jaunajā valdībā.

¹¹⁶ I. Vizulis, *Latvijas- Vatikāna Diplomātiskās Attiecības* (Rīga: Metropolijas Romas katoļu kūrīja, 2003),88.

¹¹⁷ “Katoļu baznīcas galva apsveic vadoni”, *Latvijas Karēvis*, 21. augusts 1934: 1. lpp.

¹¹⁸H. Trūps, *Katoļu Baznīcas Vēsture* (Rīga:Avots, 1992), 304.

1930. gads Latvijas lauksaimniecībā ir raksturojams, kā izaugsmes gads. Šī izaugsme un attīstība turpinājās līdz pat Padomju okupācijai. Šajā lauksaimniecības attīstības posmā saimniecībām Vidzemē un Kurzemē trūka laukstrādnieku. Tieši šis laukstrādnieku trūkums kļuva par cēloni iekšējai Latvijas migrācijai, kad strādnieki no Latgales, devās darba meklējumos uz Vidzemi un Kurzemi.¹¹⁹ Jāpiemin, ka Latvijā tanī laikā arī ieradās sezonālie laukstrādnieki no Polijas un Lietuvas.¹²⁰ Šie strādnieki, kuri ieradās no Latgales pārsvarā piederēja Romas Katoļu konfesijai. Tāpēc Romas Katoļu baznīcas pārmetumi, par to, ka viņiem netiek atļauts būvēt savas baznīcas Vidzemē, ir pilnībā saprotami. Bet nebija arī tā, ka šiem Latgales katoļu strādniekiem tiktu liegta iespēja saņemt garīgos pakalpojumus.

Laukstrādniekiem katoļiem dievkalpojumus izbraukumā noturēja divi kapelāni, kurus algoja Lauksaimniecības kamera, bet armijai Rīgā un Daugavpilī bija iecelti kapelāni, kas katoļu kareivjiem noturēja dievkalpojumus.¹²¹

Jāņem vērā, ka Latvijas Romas Katoļu baznīcas arhibīskaps bieži pārrunāja latgaliešu diasporas garīgās problēmas Vidzemē ar valsts prezidentu Kārli Ulmani. Un pateicoties arhibīskapa darbam Cēsīs tika izveidots dekanāts, kā arī pārējā Vidzemē tika izveidotas daudzas kapelas ieceroto katoļu vajadzībām.¹²²

Bija arī citi ieguvumi, kurus saņēma Latvijas Romas Katoliskā baznīca no autoritārs valsts iekārtas.

Tieši autoritārās valdības laikā, Latvijas Romas Katoļu baznīca izveidoja savu teoloģijas fakultāti Latvijas Universitātē.

Sākot ar 1927. gadu Latvijas Romas Katoļu baznīcai bija sava teoloģiskā augstskola, bet šai augstskolai vēl nebija juridiski sankcionētas augstskolas tiesības. Tāpēc garīgā valdība bija nolēmusi teoloģisko augstskolu pārvērst par Rīgas teoloģijas akadēmiju. Tādēļ bija vajadzīgi jauni statūti un tādus izstrādāja un iesūtīja izglītības ministrijai 1928.gadā. Izglītības ministrija savukārt pieprasīja atsaukumi no Latvijas Universitātes vadības.

¹¹⁹ Prof. Dr. H.Tichovska, *Bīskaps Jāzeps Rancāns Rakstu Izlase (Toronto:Astra, 1977)*,39.

¹²⁰ Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns, *Latvijas Vēsture* (Rīga: Zvaigzne ABC,2000),225.lpp.

¹²¹ H. Trūps, *Katoļu Baznīcas Vēsture* (Rīga:Avots, 1992), 304.

¹²² Prof. Dr. H.Tichovska, *Bīskaps Jāzeps Rancāns Rakstu Izlase (Toronto:Astra, 1977)*,39.

Universitātes vadība nāca klajā ar priekšlikumu akadēmijas vietā atvērt Romas Katoļu Teoloģijas fakultāti Latvijas Universitātē.¹²³

Latvijas Romas Katoļu baznīca izstrādāja nepieciešamos statūtus teoloģijas fakultātes atvēršanai Latvijas Universitātē, kā arī vienojās ar Latvijas valdību par šīs fakultātes nodibināšanu. Jau tika ievēlēti deviņi mācībspēki, kuri vadītu šo fakultāti. Bet 1931. gada 13. novembrī Latvijas Saeima noraidīja valdības izdoto likumu par teoloģijas fakultātes atvēršanu pie Latvijas Universitātes. Teoloģijas augstskola, kura pastāvēja un darbojās pēc augstskolas programmas un prasībām palika, bez juridiskām tiesībām¹²⁴. Pēc 1934. gada 15. maija notikumiem no valdības puses nebija nekādu šķēršļu katoļu teoloģijas fakultātes atvēršanai.¹²⁵

1938. gada 12. aprīlī Latvijas valdība pieņēma lēmumu, ka Romas Katoļu Teoloģijas fakultāte atverama pie Latvijas Universitātes, sākot ar 1938. gada 1. jūliju.¹²⁶

¹²³ J. Vaivods, *Katoļu Baznīcas vēsture*(Rīga: Romas Metropolijas kūtija, 1994), 258.

¹²⁴ Ibid., 258.

¹²⁵ Ibid., 258.

¹²⁶ Ibid., 258.

3.5 Nacionālisms

Neskatoties uz šīm attiecībām ar Latvijas autoritāro valdību, Latvijas Romas Katoliskai baznīcai tomēr radās dažas konfrontācijas K. Ulmaņa nacionālās “Latviskas Latvijas” politikas sakarā. Viena no šādām konfrontācijā notika Antonija Urbša sakarā. Ar Rīgas metropolijas nodibināšanu, no archidiecēzes atdalīja Kurzemi un Zemgali, un no šiem diviem apgabaliem izveidoja jaunu- Liepājas bīskapiju, kurā par bīskapu iecēla Ludzas dekānu, monsenjoru Antoniju Urbšu. Viņa iecelšana nepatika Latvijas valdībai, jo bīskapam Urbašam bija lietuviska izcelsme.¹²⁷ Bet Latvijas valdība šajā jautājumā piekāpās Romas Katoļu baznīcai, par Liepājas bīskapu kļuva Antonijs Urbša.

¹²⁷ I. Vizulis, *Latvijas- Vatikāna Diplomātiskās Attiecības* (Rīga: Metropolijas Romas katoļu kūrīja, 2003),81.

Secinājumi

Apstrādājot kā arī analizējot savāktos avotus, es esmu spiests nonākt pie secinājuma, ka visas trīs lielākās kristīgās konfesijas Latvijā, laika posmā no 1934. gada 15. maija – 1940. gadam pietuvinājās valsts pārvaldes sistēmai. Valsts pārvaldes iekārtas ietekme uz šīm trim konfesijām ir acīm redzama. Man nav iemeslu šaubīties, ka kāda no šīm trim lielākām konfesijām neatradās valsts tuvināšanās procesā. To apstiprina, gan visu trīs lielāko konfesiju garīdzniecības izteikumi, gan arī vēsturnieku izteiktie pieņēmumi un uzrādītie vēsturiskie argumenti.

Bet man ir arī jāņem vērā apstākļi, ka tuvināšanās valstij nenoritēja visām konfesijām vienlīdz strauji un spēcīgi. Dažas konfesijas bija pietuvojušās valstij tuvāk, nekā citas. Ir arī jāņem vērā fakta, ka ne visi šo trīs konfesiju garīdzniecības pārstāvji piekrita un deva savu atbalstu notiekošajam tuvināšanās procesam. Analizējot avotus, es esmu nonācis pie secinājuma, ka tuvināšanās procesa iniciatore pārsvarā ir bijusi valsts. Protams, daļa no tuvināšanās iniciatīvas pieder arī noteikto konfesiju pārstāvjiem. Man ir jāsaka, ka veicot savu darbu, es esmu nonācis pie secinājuma, ka neviena no šīm trim lielākām konfesijām tanī laikā, tā pa īstam nav atradusies opozīcijā valsts pārvaldei. Katra no šīm trim konfesijām ir saņēmusi, kaut kādus labās gribas apliecinājumus no valsts. Valsts arī uzņēmas sava veida aizsarg organizācijas funkcijas, lai sargātu šīs trīs lielākās konfesijas. Nedrīkst, ņemot arī vērā ārējos un iekšējos faktorus, kuri savā veidā veicināja konfesiju tuvināšanos valstij. Piemēram, Latvijas Pareizticīgās baznīcas kontekstā ārējais faktors bija Maskava, šis faktors, manuprāt, darbojās arī kā katalizators valstij. Iekšējais apstākļi, kas spieda Latvijas Pareizticīgo baznīcu uz sadarbību ar valsti bija nacionālās cīņas baznīcas iekšpusē. Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcas iemesls, kas varēja viņu tuvināt valstij arī bija nacionālās domstarpības baznīcas iekšienē, jāņem vērā, ka arī pati valsts bija ieinteresēta šīs konfesijas tuvināšanā, kaut vai tāpēc, ka pie šīs konfesijas pieder lielākais ticīgo skaits Latvijā. Ar Romas Katolisko baznīcu ir mazliet savādāk, arī šī baznīca tuvojās valstij. Un valsts arī neatstāj šo konfesiju pabērna lomā, ir domstarpības starp šīm abām pusēm, bet tas neliedz un neaizkavē arī Romas Katoļu baznīcas tuvināšanos valstij. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka valstij nākas tuvināt, trīs konfesijas vienlaicīgi, kas ir diezgan sarežģīts process.

Nobeigums

Šis darbs izvērtās daudz sarežģītāks, nekā es biju domājis, jeb paredzējis. Bija diezgan sarežģīti klasificēt un sistematizēt avotus, jo viņu lielais daudzums bija pārsteidzošs. Tie avoti, kurus es esmu izmantojis savā darbā ir tikai neliels daudzums, no visiem pieejamiem avotiem. Ļoti liels skaits bija laikrakstu avoti, kurus es pat visus nevarēju pilnībā izpētīt. Es arī uzskatu, ka mana tēze ir bijusi pārāk plaša, vajadzēja aplūkot vienu noteiktu kristīgo konfesiju daudz mazākā laika sprīdī. Man diemžēl ir jāatdzīst, ka mans darbs šo tēzi aplūko tikai virspusēji, jo man pietrūka fiziski laika, lai apskatītu un pētītu lielo avotu klāstu. Es uzskatu, ka par šo tēmu, vēl var rakstīt dažādus akadēmiskos darbu, jo neviens no manis aplūkotiem vēsturniekiem nav, manuprāt, pilnībā iedziļinājies šajā jautājumā. Un es uzskatu, ka šis konkrētais laika posms Latvijas vēsturē, kristīgo konfesiju kontekstā ir ļoti minimāli pētīts. Es uzskatu, ka mana pētnieciskā metode ir bijusi veiksmīgi izvēlēta un atklāti runājot, es neredzu citu iespēju, jeb citu metodi, kā veikt šo vēsturiski analītisko darbu. Runājot par savu tēzi, un Ievadā izvirzītiem jautājumiem, tad man liekas, ka es esmu guvis atbildes uz visiem saviem jautājumiem un arī apstiprinājis savu tēzi.

Bibliogrāfija

Dokumenti

1. Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde.-LVVA,1370. f., 1.apr., 2347.1.,38.lp.
2. Latvijas Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde.-LVVA,1370. f., 1.apr., 2348.1.,124.lp.

Grāmatas

1. Adomovičš, L. *Dzimtenes un baznīcas vēsture II izdevums* .b,izd., 1947.
2. Bleiere, Daina, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Juris Goldmanis, Jānis Taurēns. *Pasules Vēsture III vidusskolai*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.
3. Domas baznīcas latviešu draudzes valde. *Rīgas Domas Baznīcas Latviešu/AGR,MIERA/ DRAUDZE 1912-1937*.Rīga:Izdevējs, n.d.
4. Protopresbiters Černejs, Aleksandrs. *Latvijas Pareizticīgā Baznīca*. Tulk. O.D. Bogdanovs. Rīga: A/S Preses Nams, 1996.
5. Kangars, Jānis. *Luterāņu draudzes 300 gadi* .Saldus:Saldus Burtnieks, 1938.
6. Kalniņš, Jānis. *Latvijas Pareizticīgā Baznīca Vēstures Komentārs* .Rīga:Sia Scan Estera, 2007.
7. Kalniņš, Jānis. *Rīgas un visas Latvijas Arhibīskaps Jānis* .Rīga: A/S Preses nams, 1993.
8. Kalniņš, Jānis. *Rīgas un visas Latvijas Arhibīskaps Jānis II* .Rīga: A/S Preses nams, 1993.
9. Ķiploks, E, un J.V. Straunieks. *Baznīca un Draudze* .Nebraska:Augstums, 1966.
10. Kurlovičš, Gunārs, un Andris Tomašūns. *Latvijas Vēsture* .Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
11. Lange, Edgars. *Latvijas Baznīcas vēsture saīsinātais kurss*. Nebraska:Vaidava, 1961.
12. Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās Baznīcas Sinodes Protokoļi. *Sinodes Protokoļi Rīga VII. (ārkārtējās)-1931.g. novembris un VIII.-1932.g.29.,30. un 31.martā*. Rīga: Valters un Rapas, n.d.

13. Mežaks, Artūrs. *Madlienas-Meņģeles draudze pagātne un tagadne*. Rīga:Rota,1938.
14. Overijs, Ričards. *Diktatori: Hitlera Vācija, Staļina Krievija*, Tulk. Āris Jansons .Rīga: Atēna, 2006.
15. Ronis, Indulis, un I. Žvinklis. *Kārlis Ulmanis trimdā un cietumā: Dokumenti un materiāli*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1994.
16. Shepard, Jon, and Robert W. Greene. *Sociology and You*. Ohio: Glencoe McGraw-Hill, 2003.
17. Strods, Henrihs. *Metropolīts Augustīns Pētersons Dzīve un Darbs* .Rīga:Alise-T, 2005.
18. Strods, Heinrihs. *Latvijas Katoļu Baznīcas Vēsture 1075-1995* .Rīga: Poligrāfists, 1996.
19. Prof. Dr. Tichovska, H. *Bīskaps Jāzeps Rancāns Rakstu Izlase* .Toronto:Astra, 1977.
20. Trūps, H. *Katoļu Baznīcas Vēsture* .Rīga:Avots, 1992.
21. Vaivods, J. *Katoļu Baznīcas vēsture*.Rīga: Romas Metropolijas kūtija, 1994.
22. Valentīnovičš Gavrilina, Aleksandrs. *Pareizticība Latvijā Vēstures Komentārs 6* .Rīga: Filokālija, 2007.
23. Vestal, Theodor M. *Ethiopia: A Post-Cold War African State* .Greenwood, 1997.
24. Vizulis, I. *Latvijas- Vatikāna Diplomātiskās Attiecības* .Rīga: Metropolijas Romas katoļu kūrija, 2003.

Laikraksti

1. Arnis, E. “Autoritāra valsts un strādnieki”. *Jaunākās ziņas*, 6.jūnijs 1936: 1.lpp.
2. Baltkājis, AL. “Kundzība un nelaiņības gars”. *Kurzemes Vārds* ,22.decembris 1939:1.lpp.
3. Biezais, H. “Vienas lietas vajag”. *Brīvā Zeme*, 29. novembris 1936: 11.lpp.
4. Erss, Ād. “Latgales atbrīvotā baznīca”. *Jaunākās Ziņas*, 6.jūnijs 1936: 4.lpp.
5. Dr.Grinbergs, T. “Mūsu baznīcai ir jābūt tautas baznīcai”. *Brīvā Zeme* ,31. janvāris 1938: 2.lpp.
6. Grīns, A.J. “Konstantinopoles Ekumēniskais Patriarhs piešķir autonomiju pareizticīgo baznīcai”. *Rīts*, 19. decembris 1935: 1.lpp.

7. Māc.Ķiploks, E. "Latvijas EV.-LUT. Baznīca 1918-1968". *Ceļa Biedrs*, 1968-1970 :20.lpp.
8. Liepiņš, J. "Apgaismība un autoritāra valsts". *Rīts*, 14. februāris 1935: 4.lpp.
9. Liepiņš, Oļģerts. "Jaunā Valsts". *Ogres Ziņas*, 15. maijs 1937: 1.- 2.lpp.
10. Prof.Dr.Maldonis, V. "Baznīca, tautas vienība un nacionālā valsts". *Latvijas Kareivis*, 23.jūnijs 1938: 2.lpp.
11. Pētersons, Augustīns. "Baznīcai jāsaplūst kopā ar valsts mērķiem un ideāliem". *Rīts*, 14. maijs 1936: 2.-8.lpp.
12. Pētersons, Augustīns. "Mūsu baznīcai ir jābūt tautas baznīcai". *Brīvā zeme*, 31. Janvāris 1938: 2.lpp.
13. Bīskaps Rancēns, J. "Rīgas archidiēcēzes sinodei sanākot". *Jaunākās Ziņas*, 18.august 1937: 1.lpp.
14. Virza, Ed. "Jaunais Gars". *Brīvā Zeme*, 24. oktobris 1936: 9.lpp.
15. "Baznīcas lietas". *Brīvā Zeme*,30. janvāris 1937: 2.lpp.
16. "Dievkalpojumi Rīgā". *Jaunākās ziņas*, 31.decembris 1937: 12.lpp
17. "Izraudzīti kandidāti: Latvijas pareizticīgo virsganu amatam". *Rīts*, 24. decembris 1935: 1.lpp.
18. "Katoļu baznīcas galva apsveic vadoni". *Latvijas Karēvis*, 21. augusts 1934: 1.lpp.
19. "Luterāņu archibīskapam piešķirtas plašas tiesības". *Rīts*, 21.septembris 1934: 1.lpp.

Žurnāli

1. Sondrol, Pauls C. "Totalitarian and authoritarian Dictators: A Comparison of Fidel Castro and Alfredo Stroessner". *Journal of Latin American Studies* 3.23 (October.1991):449-620.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Kārļa Ulmaņa autoritārās valsts attiecības ar trim lielākām kristīgām konfesijām Latvijā” izstrādāts LU Teoloģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Atis Matisons

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītājs: Valdis Tēraudkalns

Recenzents: Andris Priede

Darbs iesniegts Teoloģijas fakultātē 20.05.2009.